

**ZA ŠUMU KRALJA PETRA
OSLOBODIOCA**

POD VISOKOM ZAŠTITOM

NJ. VEL. KRALJA ALEKSANDRA

DOBROTVORNI BAZAR

1930 ZAGREB 5690

SPOMENICA

DOBROTVORNOGA BAZARA

U K O R I S T
ŠUME KRALJA PETRA OSLOBODIOCA U PALESTINI

POD VISOKOM ZAŠTITOM
NJEGOVA VELIČANSTVA KRALJA ALEKSANDRA I.

17 i 18 maja 1930

U DVORANI MAKABIJA I VRTU G. JULIJA KÖNIGA

1930 ZAGREB 5690

BLAŽENOPOČIUŠI KRALJ PETAR OSLOBODILAC

na čije su ime jugoslovenski Židovi zasadili šumu na zemljištu Keren kajemet lejisraela (Židovskoga narodnog fonda), u Emek Jezreelu u Palestini, posvećenu 21. aprila o. g.

NJEGOVO UELIČANSTVO KRALJ ALEKSANDAR I.

koji se blagoizvolio primiti pokroviteljstva nad Dobrotvornim bazarom Židovskoga narodnog fonda u korist daljnega sađenja Šume Kralja Petra Oslobodioca na Ginegarskim obroncima.

Posve spontano nikla je u našoj sredini misao da se spomen Kralju Petru Oslobodiocu ovjekovječi u narodnoj domaji svih Židova, u Erec Jisraelu. I tek što se iz osjećajnosti rodila ta misao, ona je privedena djelu. Isprva zavještaj jugoslovenskih Židova, ovaj spomenik naišao je na srdačan prijem u čitavom židovstvu. I jest izuzetna ličnost, kojoj se evo u slavu i za vječno spominjanje sadi na Ginegarskim brdima šuma nazvana Njegovim imenom.

Osjećaji imadu svoju neodoljivu logiku: iz dubine njihove rađaju se stvaralačke misli, ispravnije redovno od čisto mozgovnih. Ako je za nas sađenje ovoga spomenika jedna otadžbenička potreba, on je po židovstvu cijeloga svijeta, pa i po nama, usvojen kao simbol onoga velikog poštovanja, što ga židovstvo ima prema velikanima čovječanstva. Ipak, to ne bi dostajalo da u očima židovske cjeline opravdava dizanje ovoga spomenika u vezi s preporadajem židovstva i njegove praotadžbine, kad moćna ruka ovoga Velikana ne bi podjedno bila očinskim štitom, pod kojim su se sinovski osjećali zakriljeni Židovi preporođene Srbije, a docnije Jugoslavije. I tako, nijedan sin našega, po cijeloj zemaljskoj kugli razasutoga naroda nije ni postavio pitanje: Zašto ovaj spomenik? Svima nama samo se sobom nametalo da u židovskoj Palestini tri imena budu ovjekovječena, — upravo geografski povezana s našom domajom: Kralja Petra, Balfoura i Masaryka...

Daleko od otadžbine, živeći špartanski skromnim životom, priželjkivao je ljepše dane Svome narodu. Učenik ženevski, francuski oficir, zadojen i kulturom i slobodnjaštvom zapadnjačkih mislilaca, On je čeznuo, najmanje zbog Sebe, da se nađe Svome narodu na oslobodilačkom podvigu protiv tuđina, pa da pod imenom Petra Mrkonjića raskine verige tuđinstva, koje su Njegov narod sapinjale. Njega koji nije pomišljao na prijesto, istorijska je nužda i pravda po-

zvala da na nj zasjedne za spasenje Svoga naroda, kao oličenje najviših svojstava njegovih.

Ovi reci nemaju pretenzije da evociraju s pedanterijom istoričara sav rad i sve zasluge toga velikog Čovjeka, čiji lik još s neposrednošću djeluje na nas. Uidimo pred sobom kao iz hridi isklesanu koštunjavu Njegovu glavu: ništa mekušavo u tome licu s orlovskim nosom. Ali koliko ljubavi, koliko mekoće i nježnosti prema narodu krilo se iza toga tvrdog lica.

Sa svojim je narodom prošao, star i bolestan, albanskom Golgotom. Zvali su Ga saveznici u svoje lijepe i udobne zemlje. Ali dok su Njegovi ministri i narodni poslanici prihvatili gostoljubivost tuđih domova, On je na solunskom frontu boravio među Svojim vojnicima, posjećivao ih u rovovima, bodreći ih i dozivajući im pred oči viziju oslobođene rođene grude. I sve to, toliko jednostavno, tako prirodno, pa baš zato tako čovječanski djeluje, kad se to danas čita u istoriji oslobodilačkog rata.

Sudbina mu je bila sklonija nego Mojsiji. Star i bolestan, On je u slavlju oslobođenoga naroda ušao u Svoju obećanu zemlju, da u njoj proživi, po ispunjenoj zadaći, povučen i skroman svoje posljednje dane predavši žezlo svome slavom ovjenčanome sinu kao što nekad Mojsija Jozui još za života.

Legende će se plesti oko njegovog lika. Daleko od istorijske tačnosti, one će, u dubljemu smislu istinite, istom po intuiciji Njegova naroda dati Njegovu liku obrise istinske veličine.

I u Njegovoj šumi u Erec Jisraelu jugoslovenskim će Židovima, tronutima od osjećaja, što im noga korača tragovima praotaca, udaljenima od svakidašnjice, blagodarnima i sposobnima da cijene veličine čovječanstva, pod šuštanjem krošanja pred duševne oči stati strogi, očinski, grandiozni lik Kralja Petra.

ALEKSANDAR LICHT

NAŠ DOBROTVORNI BAZAR

U zapadnim zemljama, gdje se uobičajilo priređivanje dobrotvornih bazara, imaju oni sva obilježja velikoga društvenog događaja. Kroz mjesec bazar je glavnim predmetom razgovora i mnogih različitih sastanaka, sjednica i sijela, koja sva služe što boljoj i što impozantnijoj pripravi ovakve elitne društvene priredbe.

Kod nas je bazar posve nepoznat, tako te se nađosmo pred zadatkom da priredimo ne samo prvi židovski, nego prvi bazar u Zagrebu uopće. Stoga su bila velika naša nastojanja, da ovome prvom bazaru pored svih tehničkih teškoća dademo dostojan okvir, i to tim više, što ga resi izvanredna svrha, da svojim primicima posluži povećanju šume, što je jugoslovenski Židovi sade u Palestini na ime Blaženopočivšega Kralja Petra Oslobodioca.

Za nas imade ta šuma dvostruko značenje. U jednu ruku izražava ona našu povezanost sa zemljom, koju u ovaj čas izgrađuje svekoliko židovstvo, ujedinjeno u Jewish agency, a u drugu ruku čuva dragocjenu nam uspomenu na Onoga, čije nosi ime.

Pokroviteljstvo nad bazarom preuzelo je Njegov Veličanstvo Kralj, davši time vidan znak sklonosti i prema neposrednoj svrsi bazara kao djelu jugoslovenskih Židova, kojim se hoće da oduže spomenu Blaženopočivšega Kralja Petra, i prema našim nastojanjima u obnovi Palestine, s kojom smo povezali ovaj naš čin pijeteta prema Velikome Kralju Oslobodiocu.

Mi, a s nama i čitavo židovstvo svijeta iz dubine srca blagodarimo Njegovu Veličanstvu za ovaj novi dokaz sklonosti, toliko dragocjen poticaj u našem renesansnom djelu, koje smatramo vrijednim prilogom za rješenje židovskoga pitanja u svijetu i za obnovu jedne zapuštene zemlje, a time svakako i blagoslovom za čitavo čovječanstvo.

Nama je ovaj čin Njegovu Veličanstva bio naj-snažniji podstrek, da bazar dovedemo do uspjeha, i najveća nam je nada, da će iza svih pripravnih radova taj uspjeh bazara biti osiguran i u konačnim rezultatima.

Na ovome mjestu ne mogu a da se ne spomenem

niza suradnica i suradnika u Centralnom komiteju i u ostalim odborima, koji su kroz nedjelje i mjesece požrtvovno surađivali, da udovolje svojim zadaćama. Oni su znali da svladaju sve teškoće, koje se suprotstavljaju neobičnoj priredbi s tolikim zahtjevima, kao što je to Dobrotvorni bazar. Napunja me neobično zadovoljstvo, dok konstatujem, kako je jedinstven bio istup čitavoga zagrebačkog židovstva, kad se odazvalo pozivu na suradnju. U pojedinim odborima i u

programnom dijelu bazara nalaze se imena iz svih krugova zagrebačkoga židovskog društva, koje je ovim jednodušnim istupom dokazalo, da znade cijeniti i društveni značaj i plemeniti cilj ove naše priredbe, velike po svom poletu i po uloženom trudu, a uvjeren sam, i po blagotvornom djelovanju na harmoničnu suradnju u ma kojoj akciji zagrebačkoga židovstva.

I kod skupljanja priloga za bazar naišli smo gotovo svagdje na najveće razumijevanje, koje zaslužuje našu zahvalu. Veliki darovi nekih tvrtka omogućili su dostojno uređenje dvorane, koja će zacijelo u svakoga posjetnika ostaviti najdublji dojam, a veći i manji darovi mnogih uglednih firma opskrbili su naše paviljone lijepim predmetima.

Posebnu hvalu dugujemo našem »Makabiju« i supruzima König, koji su nam tako ljubezno stavili na raspolaganje dvoranu odnosno tenis igralište.

Visoki cilj našega Dobrotvornog bazara okupio je oko sebe sve najbolje snage zagrebačkoga židovstva. Zaboravljene su sve razlike i protivnosti. Jednodušna nas je ispunjala želja, da osiguramo moralni i materijalni uspjeh bazara.

Svi su saradnici nastojali da svijetu dademo dokaz svoje pozitivne snage i da reprezentativnom priredbom pokažemo, koliko nam je stalo do punoga uspjeha ove akcije.

Samo ovom suradnjom i susretljivošću s tako mnogih strana mogla mi je velika počast — stati na čelo bazara — da dade i neobično zadovoljstvo jednog djela, koje uza svoj blistavi sjaj odličnoga društvenog događaja nosi biljeg židovskoga solidariteta na putu, koji vodi naprijed.

Jelka Hochsinger

Gđa Jelka Hochsinger,
pročelnica Centralnog komiteja Dobrotvornog bazara

AKCIJA ZA ŠUMU KRALJA PETRA OSLOBODIOCA

Ako hoćemo da razmotrimo čitav istorijat akcije za Šumu Kralja Petra Oslobodioca, onda mora da segnemo gotovo 30 godina u prošlost.

1902. osnovano je u Beču židovsko akademsko društvo »Bar Giora«, koje je u svojim redovima okupljalo još prije rata velik broj bečkih židovskih studenata sa slovenskog juga. U ovom društvu našli su se židovski studenti iz Hrvatske, Slavonije, Bosne, Dalmacije, Srbije i Bugarske. Još u ono vrijeme znali su Židovi iz jugoslovenskih krajeva, da čine prirodnu zajednicu unutar svjetskoga židovstva.

Nije stoga čudo, što su židovski intelektualci, članovi »Bar Giora« i društva sefardskih studenata u Beču »Esperanze« za vrijeme rata tako živo nastojali oko ostvarenja Jugoslavije. Sadašnji Vrhovni rabin g. dr. Isak *Alkalay*, član »Esperanze« i bargioranac dr. David *Albala* stekli su za vrijeme rata velikih zasluga za jugoslovensku stvar u Americi. Dr. David *Albala* bio je, kako je poznato, naslovnik one čuvene *Uesnićeve deklaracije*, kojom se tadašnja srpska vlada solidarizala s Balfourovom deklaracijom.

Kad je poslije svjetskoga rata ostvaren jugoslovenski san, Židovi su se našli u većoj i moćnijoj zajednici, koja je omogućivala zdrav građanski i židovski razvitak. Da pred čitavim svijetom pokažu, koliko umiju cijeniti ovu mogućnost, Židovi su Jugoslavije odlučili da vidljivo manifestiraju svoje osjećaje poštovanja prema Kraljevskom Domu *Karadžorđevića*, tome simbolu građanske ravnopravnosti u Kraljevini Jugoslaviji. Savez cionista Jugoslavije zamolio je u decembru 1927. Njegovo Veličanstvo Kralja Aleksandra I., da blagoizvoli dopustiti, da se u Palestini zasadi šuma od 10 tisuća drveća, koja će nositi ime Blaženopočivšeg Kralja Petra Oslobodioca. Time je Savez cionista htio da ostvari stari židovski običaj,

po kojemu se imena najmilijih pokojnika i prijatelja uvijekovječuju u Svetoj zemlji.

Njegovo Veličanstvo Kralj blagoizvolio je pismom Maršalata dvora od 3. decembra 1927. odobriti akciju za Šumu Kralja Petra Oslobodioca, a Savez cionista na svom Vijeću 4. i 5. decembra 1927. u Subotici primio je sa zanosom i jednoglasno ovu rezoluciju:

Savezno Vijeće dajući oduška osjećajima blagodarnosti i poštovanja uspomeni blagopočivšega Kralja Petra Velikoga Oslobodioca, koji je bio svijetao uzor mučeničkoga herojstva i stroge ustavnosti, i koji je istinski jednakom mjerom ljubio sve sinove ove zemlje, — a čija se vlada prva saglasila sa Balfourovom deklaracijom — zaključuje da na zemljištu Keren kajemeta u Palestini osnuje šumu na Njegovo ime, kao živi vječni spomenik ljubavi jugoslovenskih Jevreja i dubokog poštovanja cjelokupnoga jevrejstva za velikane, koji su mu bili prijatelji.

Savezno Vijeće zahvaljuje Njegovu Veličanstvu Kralju Aleksandru, da je blagoizvolio dozvoliti, da taj spomenik nosi ime Njegova blagopočivšeg oca.

Sama akcija inaugurirana je proglasom, koji je sastavio predsjednik Radnoga odbora Saveza cionista dr. Aleksandar *Licht*, a potpisale sve centralne židovske korporacije Jugoslavije i time odale svoj jednodušni zanos za Šumu Kralja Petra Oslobodioca.

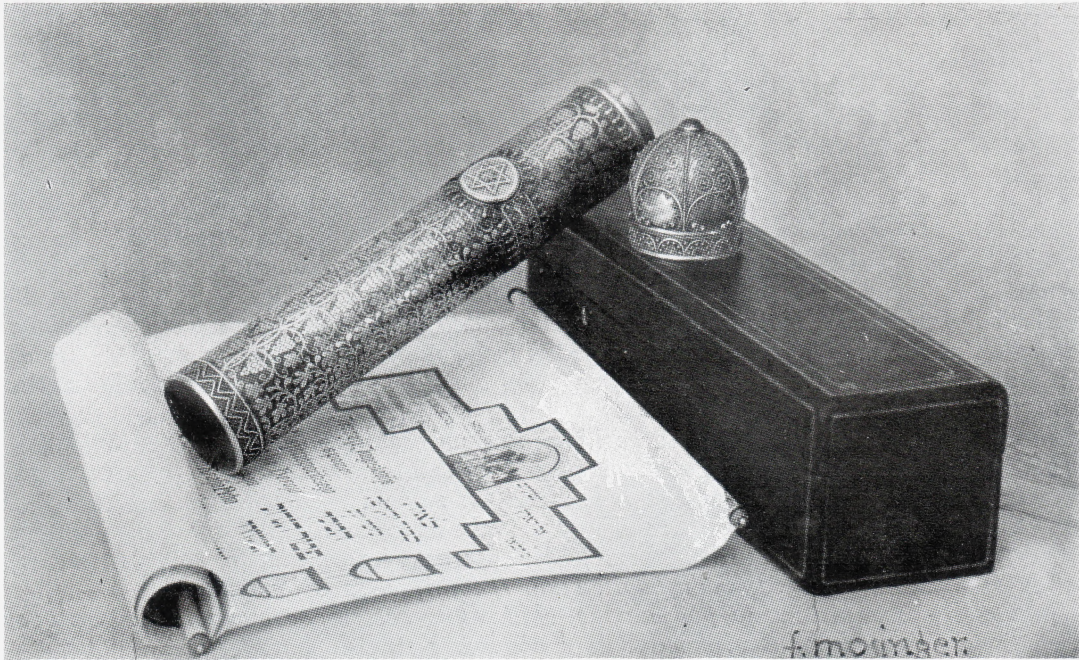
1928. i 1929. provodena je akcija, koja je uspjela toliko, te je sadenje Šume počelo u rano proljeće ove godine na obroncima Ginegara, a svečani čin posvećenja izvršen je 21. aprila o. g.

O sadenju Šume izdao je Direktorij Keren kajemeta posebnu svečanu diplomu. Diploma je pisana na pergamentu u veličini 57 cm : 34 cm, a nalazi se u okrugloj spremici (visokoj 11 cm, s promjerom 6 cm) iz srebra s umjetničkim ornamentima. S jedne je

Diploma o sadenju Šume Kralja Petra Oslobodioca na pergamentu slike u boji

Diploma o sadenju Šume Kralja Petra Oslobodioca sa srebrnom spremicom i kutijom iz kože

strane Magen David iz bjelokosti; s druge je strane reljef Palestine iz bjelokosti, a u njemu je označen Jerusalem modrim i Šuma Kralja Petra Oslobodioca zelenim kamenom. Za spremicu i diplomu izrađena je zaštitna kutija iz kože. Svi ovi umjetno-obrtni radovi djelo su umjetno-obrtnje škole »Becalel« u Jerusalemu.

Diploma je ukrašena starim židovskim ornamentima i simboličnim znakovima izraelskih plemena. Hebrejski i hrvatsko-srpski tekst glasi: A kad dođete u zemlju, sadit ćete... Jevreji Jugoslavije u spomen Blaženopočivšega Kralja Heroja osnivaju Šumu Kralja Petra Velikoga Oslobodioca na zemlji Keren Kayemeth Leisraela u Dolini Jezreel — 10.000 drveta. Predsjednik Direktorija Keren Kayemeth Leisraela Menahem Usiškin.

וכי תבאו אל הארץ ונטעתם
לאות
כבוד והערצה
לזכרו של
המלך
פטר הגדול
המשחרר

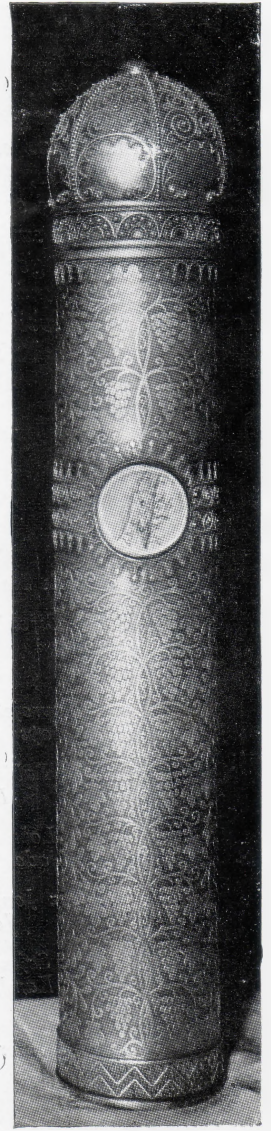
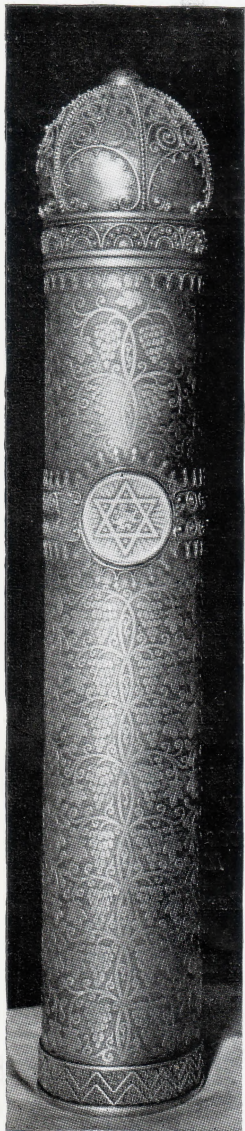
Srebrna spremica sa Magen Davidom iz bjelokosti

נוטעים
יהודי יוגוסלביה
יער בארץ ישראל
על אדמת
הקרן הקיימת לישראל
בעמק יזרעאל
עצים 10.000
ירושלם שבט תר"ץ
נשיא הדרקטוריון
של הקרן הקיימת לישראל
מנחם אוסישקין

Da se Šuma Kralja Petra Oslobodioca razvije do velikoga kompleksa i da bude dostojna one iskrene ljubavi, koju jugoslovenski Židovi goje prema Kraljevskome Domu Karadorđevića, a isto tako i one čvrste volje, kojom hoće da potpomognu obnovu Erec Jisraela, dozvolio je Glavni ured Keren kajemeta, da se svi prilozi za pošumljivavanje iz Jugoslavije upotrebljavaju za daljne sadenje drveća na Ginegarskim obroncima. Tako će Šuma Kralja Petra Oslobodioca postati doličan spomenik i trajan simbol veze između židovstva u Palestini i Kraljevine Jugoslavije.

Dr. Marko Bauer

Srebrna spremica s reljefom Erec Jisraela iz bjelokosti

ZA ŠUMU KRALJA PETRA VELIKOGA OSLOBODIOCA

Savezno Vijeće Saveza Cijonista u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, održano početkom decembra prošle godine u Subotici, zanosno je zaključilo, da Židovi naše Kraljevine na zemljištu Židovskoga Narodnoga Fonda u Palestini zasade

ŠUMU KRALJA PETRA VELIKOGA OSLOBODIOCA

Njegovo Ueličanstvo KRALJ ALEKSANDAR I. blagoizvolio je odobriti, da šuma, koja se prema odluci Saveza ima zasaditi u Palestini, može nositi ime Njegova blaženopočivšega Oca.

Desetgodišnjica Balfourove deklaracije, s kojom se vlada Kraljevine Srbije pod Njegovim vladanjem prva saglasila, i sedmogodišnjica smrti Kralja Petra Uelikoga Oslobodioca — sedma je godina u tradiciji židovskoga naroda svečana godina — bile su spoljašnji povod za zamisao, da Mu Židovi naše Kraljevine osnuju živ i neprolazan spomenik u zemlji Izraelovoj.

Na uzvisinama Ginegarskih brda, što no se ističu svojom osobitom ljepotom, a sa kojih pogled zaokružuje novu židovsku Palestinu, Palestinu preporoda, dizat će se ova šuma nedaleko od jugoslovenskoga naselja. Deset tisuća i više drveta, rastući u azur palestinskoga neba, kad im zaniše vjetar krošnje, šustajući će pjevati slavu heroja-mučenika-Kralja, koji je sinove svoje zemlje predvodio na najbolnijem putu: sa njihovih očinskih pragova u tuđinu; ali noseći u Svojoj velikoj duši buktinju pobjedonosne vjere u slavan povratak i u izbaavljenje. Nije li i Njegov narod »sjedio i lio suze kraj voda babilonskih spominjući se Cijona«?

Očinska ljubav Njegova uistinu je podjednako obuhvatala sve sinove ove zemlje. Uz ovakog Uodu je li čudo, da su i sinovi našeg naroda oduševljeni davali svoje živote za Oslobođenje?

Ni dostojnijeg Čovjeka, ni ljepšeg spomenika!

Uječno živa ova će šuma pričati budućim pokoljenjima o ljubavi jugoslovenskih Židova prema Uelikome Kralju i Ocu otadžbine. Zasađena uz Balfourovu šumu na zemljištu, koje će ostati neotuđiva svojina židovskoga naroda, ona će biti neprolazan spomenik poštovanja cijeloga židovstva prema Uelikome Čovjeku, koji mu je bio prijateljem. Uodstvo Židovskoga Narodnoga Fonda čestita jugoslovenskim Židovima najsrdačnije na njihovu planu, pa želeći im najbolji uspjeh, ističe i sa svoje strane, da ime, koje ima da se uvijekovječi, traži da se plan potpuno provede.

S ovim proglašom inauguiramo AKCIJU ZA ŠUMU KRALJA PETRA UELIKOGA OSLOBODIOCA. Uputstva za njezinu provedbu dat će se zasebno.

I kad vam, Židovi Jugoslavije, upućujemo poziv, da prionete sađenju ovoga spomenika, mi znamo, da ćete svi kao jedan shvatiti, da dostojanstvo ove akcije traži, da se ona provede U JEDNOM ZAMAHU, bez zastoja i da ćete vi svi kao jedan pohitati, da date svim srcem i svom dušom svoje priloge.

A nakon godina, kad posjetite zemlju otaca svojih, vaše će se grudi, u hladovini ove šume, ovog živog hrama vaše ljubavi, nadimati od zadovoljstva, što ste s istorijom svoga naroda vidno povezali ime jednoga velikoga Čovjeka, i velikoga Prijatelja njegova.

U mjesecu tebetu 5688. godine.

Dr. Hužo Spitzer

počasni predsjednik Saveza cijonista u Kr. Jugoslaviji
i predsjednik Saveza jevrejskih vjeroispovjednih općina

Dr. David Alcalay

predsjednik Saveza cijonista u Kr. Jugoslaviji

Dr. Isak Alcalay
Vrhovni Rabin

Savez Cijonista u Kraljevini Jugoslaviji
Dr. Moric Levi   Hans Hochsinger
nadrabin

Keren Kayemeth Leisrael Ltd.
Dr. Marko Bauer   Dr. Salamon Löwy

Savez Jevrejskih Ujeroispovjednih Općina
Dr. Fridrih Pops   Ivan Kohn

Kuratorij Keren Hajesod Ltd.
Lazar B. Avramović   Dr. David Albala

Savez Rabina u Kraljevini Jugoslaviji
Dr. Isak Alcalay

Beogradska Organizacija Sefardskih Jevreja
Dr. Solomon I. Alcalay

Loža »Srbija« NOBB 676
Dr. Bukić Pijade   Alfred Šatner

Loža »Zagreb« NOBB 1090
Dr. Milan Schwarz   Makso Lederer

Savez Jevrejskih Ženskih Društava
Jelena J. de Majo

Udruženje Cijonističkih Žena
Julija König   Alice Jünker

Organizacija Sefardske Omladine u Kr. Jugoslaviji
Samuel Kamhi   Izidor Levi

Savez Židovskih Omladinskih Udruž. u Kr. Jugoslaviji
Moše Schweiger   Šmule Engelmann

Hapoel Hacair
Drago Steiner   Dr. Cvi Rothmüller

Ahdut Hacofim
Dr. Šalom Freibeger

Šemaja de Majo
narodni poslanik

OSVEĆENJE ŠUME KRALJA PETRA OSLOBODIOCA

Davnašnja mi je želja bila da ponovo posetim Palestinu i da vidim novo stanje, koje je Cionistička organizacija stvorila. Ova mi se želja ispunila u toku prošlog meseca, dakle posle 23 godine od moje prve posete. Hteo sam da prisustvujem osvećenju Jevrejske narodne i univerzitetske biblioteke u Jerusalemu, zadužbine pok. Davida Wolfsohna koje je bilo određeno za 15. aprila 1930. i osvećenju Šume Kralja Petra Oslobodioca.

Čim sam došao u Jerusalema, ja sam se sastao sa *Usiškinom* i sporazumeli smo se u tome, da bi trebalo pristupiti osvećenju Šume Kralja Petra u mome prisustvu, jer ja dolazim kao delegat Saveza cionista Jugoslavije. Po prethodnom sporazumu s ostalim merodavnim licima fiksiran je ovaj svečan čin za ponedeljak 21. aprila u 12 časova.

Interesantno je, da je istoga dana izvršeno osvećenje šume u počast Predsednika Masaryka, koju podižu Jevreji iz Čehoslovačke, i osvećenje šume u slavu Blaženopočivšeg Kralja Petra Oslobodioca, koju podižemo mi Jevreji iz Jugoslavije. Srdačnost koja postoji između ova dva prijateljska naroda pokazala se i u ovoj prilici, jer smo svi jugoslovenski učesnici prisustvovali i osvećenju šume za Predsednika Masaryka, kao što su i svi čehoslovački učesnici prisustvovali osvećenju šume za Blaženopočivšeg Kralja Petra Oslobodioca.

Osvećenje šume izvršeno je na vrlo svečan način. Tome činu prisustvovali su pored članova Cionističke egzekutive još i čehoslovački konzul dr. Fric iz Jerusalema sa svojom gospođom, čehoslovački vicekonzul iz Jerusalema, čehoslovački vicekonzul iz Tel Aviva, naš konzul iz Tel Aviva, dr. K. Grunwald, članovi čehoslovačke kolonije Sarid i članovi naše jugoslovenske kolonije Bet Šearim. Među gostima je bio i sin Vrhovnog komesara g. Chancellora, a iz Jugoslavije prisustvovali su osim mene još gđja Irena Krauss iz Broda i g. Moša Melamed iz Beograda, koji su zbog osvećenja šume Kralja Petra promenili svoj putni program i skratili boravak u Kairu.

Svečanost je počela lepim govorom g. Menahema *Usiškina* kao predsednika Keren kajemeta, na čijem se zemljištu šuma i podiže. On je između ostaloga rekao, da je, prilikom svoje posete pre pet godina u Jugo-

slaviji, imao to zadovoljstvo da se kako u Beogradu, tako i u Zagrebu uveri, da Jevreji u Jugoslaviji uživaju zaista potpunu ravnopravnost s ostalim građanima. Ovaj svoj položaj u Jugoslaviji Jevreji imaju da pripisuju ne samo dobrim osobinama i velikoj toleranciji naroda u Jugoslaviji, već i velikoj pravičnosti i blagonaklonosti Vladalačkog Doma. Stoga, produžuje g. Usiškin, veoma je pojmljivo, da su Jevreji u Jugoslaviji odlučili da u Svetoj zemlji podignu šumu na ime Blaženopočivšeg Kralja Petra Oslobodioca, koji je prema njima bio ne samo pravedan vladalac, nego i kao dobar otac. Svi Jevreji u Jugoslaviji smatraće ovaj dan, kada im se ispunila njihova želja da svetlu daju vidan znak svoga priznanja prema svome plemenitom vladaocu, kao praznik i dan veselja.

Za njim je dobio reč naš konzul iz Tel Aviva g. dr. *Grunwald*, koji je izneo zasluge Kralja Petra za Jugoslaviju uopšte i za Jevreje napose; istakao je između ostaloga i tu okolnost, da je vlada Blaženopočivšeg Kralja Petra bila prva koja je akceptirala Balfourovu deklaraciju, čime je on stekao ne samo blagodarnost Jevreja u Jugoslaviji, već i celog jevrejskog naroda.

Posle njega data je reč meni, kao *delegatu Saveza cionista Jugoslavije*. Ja sam govorio prvo na jevrejskom i zatim na srpskom jeziku. U svom sam govoru naglasio, da mi Jevreji u Jugoslaviji dugujemo Blaženopočivšem Kralju Petru

Oslobodiocu veliku blagodarnost ne samo kao jugoslovenski građani, već i kao Jevreji, jer je on bio dosta veoma pravedan vladalac, koji je sve svoje podanike istom očinskom ljubavlju voleo i štitio. No mi smo mogli tu blagodarnost ispoljiti i na drugi način. Mi smo izabrali ovaj način stoga, što smo znali, da je Kralj Petar Oslobodilac bio pobožan, te voleo i cenio sve podanike koji poštuju svoju religiju ne praveći nikakvu razliku između vera, jer sve ispovedaju jednog jedinog Boga. Kada smo mi u Beogradu hteli meseca maja 1907. godine da podignemo novu sinagogu, mi smo tada zamolili našega Kralja da izvoli položiti kamen temeljac. Ne samo da se on odazvao našoj molbi i lično položio kamen temeljac, već nas je tom prilikom obodrio rečima: »Starajte se da budete što pre gotovi sa zidanjem, jer će mi to biti osobito milo.«

Predsjednik Saveza cionista Jugoslavije g. dr. David Alkalay sadi drvece u ime Saveza cionista

I mi smo se doista odazvali Njegovoj želji i požurili smo dovršenje sinagoge. Kad je ona meseca septembra 1908. bila gotova, mi smo Ga zamolili da nam izvrši svečano osvećenje sinagoge. On se opet odazvao našoj molbi i lično je izvršio osvećenje i otvaranje hrama. Baš zato smo hteli da mu podignemo ovaj spomen u ovoj Svetoj zemlji, koja je sveta za sve religije, i da mnogobrojni poklonici i turisti, koji ovu zemlju posećuju, saznaju da je nad Jugoslavijom vladao jedan plemenit, pobožan i pravedan vladalac čije je očinsko

goslovenske kolonije Bet Šearim, koji je u svome lepom govoru izneo da se članovi jugoslovenske kolonije u Svetoj zemlji raduju, što će imati prilike da stalno gledaju svojim očima spomen koji su Jevreji iz Jugoslavije u ime blagodarnosti podigli svome plemenitom i zaslužnome Kralju.

Poslednji govornik bio je jedan haluc iz kolonije Ginegar, u čijem se području nalazi ova šuma. On je u ime članova te kolonije izrekao zadovoljstvo, što ovaj spomen poštovanja i blagodarnosti podižu kod

Osvećenje šume Kralja Petra Oslobodioca 21. aprila 1930. u Ginegaru. G. Menahem Usiškin drži govor

srce istom ljubavlju volelo sve svoje podanike bez razlike vere i da je taj vladalac Blaženopčivši Kralj Petar Oslobodilac čije će ime ova šuma da nosi.

Da smo mi Jevreji iz Jugoslavije mogli ostvariti ovu našu želju, imamo u mnogome da blagodarimo Nj. V. Kralju Aleksandru, jer nam je izvoleo milostivo odobriti da možemo podići ovu šumu na ime Njegovu uzvišenog i nezaboravnog velikog oca. Zato mi zasađujući ovu šumu kličemo iz dubine našega srca: Da živi Nj. V. Kralj Aleksandar i Njegov Uzvišeni Dom.

Zatim su govorili zvanični predstavnici naše Egzekutive i to Colonel *Kish* u ime Egzekutive i g. *Jaffe* u ime Keren hajesoda. Svi su oni u svojim govorima imali vrlo pohvalnih reči kako za Vladalački Dom tako i za narod u Jugoslaviji.

Posle njih govorio je haluc *Levanon* iz naše ju-

njih Jevreji iz Jugoslavije, i obećao da će oni sa puno pijeteta tu šumu njegovati i ljubiti kao da je njihova sopstvenost.

Svi su govori popraćeni uzvicima »Slava Blaženopčivšem Kralju Petru!« i sa usklikima za dug život i dobro zdravlje Nj. V. Kralja Aleksandra i Njegova Uzvišenog Doma.

Posle ovih govora pristupilo se sadenju spremljenih drveta. Iskopane su rupice pored kojih su utisnute daščice s imenom onoga, koji ima da zasađi drvo, pa je g. *Herz* direktor šumarstva Keren kajemeta davao određenom licu spremljeno drvo, koje se usadilo u rupicu. Svi govornici kao i čehoslovački konzul zasađili su po jedno drvo, kao što je i naš konzul zasađio jedno drvo u šumu Predsednika Masaryka. Svečanost je završena pevanjem jevrejske himne *Hatikva*.

Suma je podignuta na zemljištu Keren kajemeta (Jevrejskog narodnog fonda) na području kolonije Ginegar blizu Balfourove šume na lepoj i vrlo romantičnoj visoravni na putu između Betlehema i Hajfe, sa koje se pruža divan pogled na plodnu, lepo zasađenu i čarobnu ravnicu Emek Jezreela.

S ove svečanosti otišli su svi učesnici u koloniju Ginegar gde je u velikoj trpezariji bio spremljen ručak za sve goste. Bilo je oko 200 osoba. Ručak je bio vrlo ukusan i voće izvanredno, a osobito zadovoljstvo

Keren kajemet lejisrael kao amanetnik židovskoga naroda neka preuzme ovu Šumu na vječno čuvanje kao neprolazan znak poštovanja jugoslovenskih Židova za jugoslovenski Vladalački Dom i njihove neraskidljive povezanosti s Erec Jisraelom.«

»Zemaljska uprava Keren kajemeta u Jugoslaviji pozdravlja s dubokim zadovoljstvom posvetu Šume Kralja Petra Oslobodioca, koju sadi jugoslovensko židovstvo kao malenu počast sjeni velikoga Kralja i prijatelja Židova.

Grupa učesnika s osvećenja Šume Kralja Petra Oslobodioca. U sredini gg. Menahem Usiškin i dr. David Alkalay

činila nam je ta okolnost da su sve to bili proizvodi iz same kolonije. Tom prilikom pročitane su pozdravne depeše koje su stigle iz Jugoslavije, a među njima i ove dve:

»Savez cionista Jugoslavije, koji je dao inicijativu za sadenje šume u Erec Jisraelu na ime Kralja Petra Oslobodioca, pozdravlja sa zanosom posvetu Šume na obroncima Ginegara, u srcu novoga židovskog života.

Ličnosti kraljevskog heroja-mučenika, čija je očinska ljubav svu djecu njegove zemlje obuhvatala i koga svi poštuju kao simbol požrtvovnoga patriotizma, jugoslovenski Židovi, slobodni i ravnopravni građani mlade i poletne Kraljevine, podižu ovom Šumom živ spomenik u Zemlji otaca.

Neka ova Šuma zauvijek služi obnovi Erec Jisraela i neka svjedoči o ljubavi jugoslovenskih Židova prema Erec Jisraelu.«

Svi koji su imali sreću da prisustvuju osvećenju, dugo će se sećati ove lepe svečanosti.

Ja sam u svome životu prisustvovao mnogim svečanostima pa sam imao i prilike da pozdravim Kralja Petra pri polaganju kamena temeljca kao i pri osvećenju sinagoge, ali je moja radost bila neizmerna, što sam doživio da prisustvujem i ovoj svečanosti, kada Jevreji iz Jugoslavije podižu ovu šumu kao simbol poštovanja i ljubavi svome plemenitom Vladaru Blazenopočivšem Kralju Petru Oslobodiocu. Slava mu.

Dr. David Alkalay

KRALJ PETAR I JEVREJI

Ako se pod kraljevanjem jednoga kralja razume: imati dalekovidne i široke koncepcije o napretku države, ući u mentalitet i želje svakoga građanina, biti oličenje poštenja i pravičnosti, davati podsticaja do-brome i odstranjivati zlo, davati primer bezgraničnog požrtvovanja za ideale Otadžbine, sejati ljubav i slogu na sve strane, i biti nepokolebiv i iskreni prijatelj ce-loga naroda, — ako se sve to iščekuje od jednoga kra-lja, onda se može reći, da je počivši Kralj Petar nosio u sebi sve te osobine, uz to sjedinjene u potpunom skladu.

Ovom prilikom mi ćemo dodirnuti samo Kraljev odnos prema Jevrejima i iznećemo dve odlike Njegove ličnosti, koje su se naročito isticale, i koje su gospo-darile Njegovim unutrašnjim životom, a to su: slo-bodoumlje i tolerancija.

Još prvoga dana primanja kraljevske vlasti, u junu 1903. godine, prvoga dana kada je kao kralj stu-pio u svoju zemlju, posle napornih svečanosti, koje su trajale celo pre podne, Kralj Petar je našao za shodno, da se odmah posle podne, praćen samo adutantom, izveze kolima kroz prestonicu i obide najstariji kraj Beograda: Dušanovu ulicu i drum koji vodi u Donji Grad. Kako se Dušanova ulica graničila sa jevrejskom malom, i kako su dvorska kola lagano promicala i često zastajkivala, to se za čas oko kola sakupila masa sveta, većinom Jevreja, koji su oduševljeno klicali Kralju osećajući se počašćeni neočekivanom posetom novoga Kralja. Kralj je, sećam se dobro, sa vidnim zadovoljstvom otpozdravljao i često je pogledom pre-letao prostor od starih gradskih bedema preko niza starinskih kućica na Jaliji, koje su sačinjavale jevrej-sku malu, do poslednjih novijih kuća na Dunavu, koji se gubio u pravcu Višnjice. Možda su Mu tada izlazile pred oči oživele slike iz ranog detinjstva, kada je kao mlad Kraljevski Princ prolazio prestoničkim ulicama, i možda se trudio, da posle mnogih godina izgnanstva ponova prepozna koju krivudavu uličicu ili koju onisku kućicu, koje su se nekada urezale u Njegovo pamćenje.

Moj prvi susret sa Kraljem desio se uskoro zatim, kada sam kao đak sedmog razreda učio Prvu Beograd-sku Gimnaziju. Iznenada pojavio se Kralj u školskom dvorištu nešto pre časa za vreme najživlje naše igre, i za tili čas se nekoliko stotina đaka tiskalo i guralo oko Kralja. U razgovoru sa đacima Kralj se među ostalima obrati i meni upitavši me za ime. Ja odgovo-rih. *»Po imenu, rekao bih, ti si Jevrej in«*, reče mi. *»Jesam, Veličanstvo«*, odvratim. *»Jevreji su dobar i vredan narod. Budi i ti takav.«* Nikad nisam zaboravio te Kraljeve reči.

Kraljeva simpatija za Židove naročito se ispoljila prilikom podizanja nove jevrejske sinagoge *»Bet Izrael«* u Beogradu. Odazvavši se rado pozivu Uprave Jevrejske opštine Kralj Petar je u leto 1908. godine lično položio kamen temeljac novoj sinagozi. Pri od-lasku sa te svečanosti u nekoliko je maha skrenuo pažnju g. Dr. Davidu Alkalaju, tadašnjem potpred-sedniku Jevrejske Opštine, a današnjem predsedniku Saveza cionista Jugoslavije, da Opština nikako ne propusti i ne zaboravi da Ga pozove na osvećenje go-

tove sinagoge. I doista, godinu dana docnije, na pono-vni poziv, Kralj je Petar došao i prilikom osvećenja novosazidane sinagoge, i svojim prisustvom prvoj mo-litvi Bogu u novome hramu izazvao neopisivu ra-dost u dušama svih Jevreja Kraljevine Srbije. Posle službe očito zadovoljan i prijatno uzbuđen Kralj je napustio Sveti Dom.

Kralj je posećivao i čisto jevrejske zabave. Vazda će ostati u prijatnom sećanju učesnika Njegova poseta na balu Jevrejskog Ženskog Društva, jednom od naj-otmenijih balova predratnog Beograda, kada je dugo ostao u živom razgovoru sa pojedinim jevrejskim damama.

Svoju tolerantnost prema drugim verama ispolja-vao je i za vreme dvorskih svečanosti i svakad kad bi sa predstavnicima drugih veroispovesti došao u dodir. Po nas Jevreje, osobito su dragocene reči koje je Kralj Petar prilikom jedne audijencije izgovorio g. dr. Isaku Alkalaju, tadašnjem rabinu beogradskom, a sada našem Vrhovnom Rabinu. One se imaju smatrati ne samo kao dokaz Njegove široke tolerancije i spontane ljubavi prema Jevrejima, no istovremeno i kao jedan od pogleda Njegovih na svakidašnji život građana u državi. *»Bilo bi dobro«,* reče tom prilikom Kralj, *»da poradite u vašoj zajednici, da ona ostane verna svojoj veri i svojim tradicijama, jer samo kad je zajednica čvrsta u veri i tradiciji može da se uzdigne u odušev-ljenju prema državi u kojoj živi. To znam iz svog lič-nog iskustva. Ja sam u francusko-pruskom ratu video, da su baš one trupe pokazale najviše elana i najodu-ševljeniji patriotizam, koje su po svojim nazorima bile svojoj tradiciji najvernije, a to su bile trupe, koje su po zavičajju iz Bretanje, a Bretanjski su bili podizani u konzervativnom duhu. Zato, ponavljam vam, poradite i vi, da naši Jevreji ostanu svakad verni svojoj veri, svojim tradicijama i svome patrijarhalnom životu.«* Reči dostojne Velikoga Kralja.

Osim toga, i u privatnim razgovorima sa odgo-vornim i uticajnim ličnostima Kralj Petar nalazio je samo reči pohvale za Jevreje. To se za vreme posled-njih ratova potvrdilo nebrojeno puta.

Najzad, što je za vreme njegove vladavine Kra-ljevska vlada Srbije dala izjavu, koja je pisana u duhu Balfourove deklaracije, ali koja nadmaša ovu po srdačnome tonu, a kojom se izražava želja za što sko-rijom obnovom Jevrejske domovine u Palestini, može se delimično pripisati i Njegovom posrednom uticaju na odgovorne ministre.

Kralj Petar, kao tipični predstavnik jedne velike generacije, koja je po skupe žrtve otkupila oslobođenje svoga naroda, razumeo je duševno stanje i kulturne vrednosti Jevreja, i zato, jer je žarko voleo svoj na-rod, cenio je i druge narode.

Zaista, mi, Jevreji ove Kraljevine, nosimo s pra-vom u našim srcima svetao pomen na Kralja Petra Ve-likog Oslobodioca.

Dr. David Albala

VESNIĆEVA DEKLARACIJA

SERBIAN WAR MISSION TO THE
UNITED STATES

WASHINGTON, Dec. 27th, 1917.

free from
be the strongest tie between ~~them~~ and Serbia.
Believe me, dear Captain Albala,
Very sincerely yours,

Končić

Captain Dr. David Albala,
Serbian Legation,
Washington, D.C.

Dear Captain Albala,

[I learn that you have to attend on Saturday 29th inst., a meeting of the Menorah, the great Cultural Society in this country of the Jewish youth] I wish you to express to your Jewish brothers, ~~brothers~~ [on that occasion] the sympathy of our Government and of our people for the just endeavour of resuscitating their beloved country in Palestine, which will enable them to take their place in the future Society of Nations, according to their numerous capacities and to their unquestioned right. We are sure that this will not only be to their own interest, but at the same time, to that of the whole of humanity.

You know, dear Captain Albala, that there is no other nation in the world sympathising with this plan more than Serbia. Do we not shed bitter tears on the rivers of Babylon in sight of our beloved land, lost only a short time ago? How should we not participate in your clamours and sorrows, lasting ages and generations, especially when our countrymen of your origin and religion have fought for their Serbian fatherland as well as the best of our soldiers?

follow
It will be a sad thing for us to see any of our Jewish citizens leaving us to return to their promised land, but we shall console ourselves in the hope, that they will stand as brothers and leave with us a good part of their hearts, and that they will

Vesnićevo pismo dr. Davidu Albali
smanjeni faksimil

Srpska ratna misija u Sjedinjenim Državama

Washington, 27. decembra 1917

Dragi kapetane Albala!

Doznao sam, da ćete u subotu 29. o. mj. prisustvovati skupštini Menore, velikoga ovdašnjeg kulturnog udruženja židovske omladine. Želja mi je, da biste Vašoj židovskoj braći izrazili kod te zgrade simpatije naše vlade i našega naroda za nastojanja, da u Palestini obnove svoju ljubljenu domovinu, koja će im omogućiti da u budućem Društvu Naroda zauzmu mjesto, što će biti u saglasnosti s njihovim brojnim sposobnostima i s njihovim neospornim pravom. Mi smo uvjereni, da to ne će biti samo njima od koristi, nego i svemu čovječanstvu.

Vi znate, dragi kapetane Albala, da nema naroda na svijetu, koji bi više simpatizovao s ovim nastojanjem od srpskoga. Ne lijemo li zar i mi gorke suze na obalama Babilona na dogledu ljubljene naše zemlje, koju izgubismo tek pred kratko vrijeme. Pa kako da ne učestvujemo u Vašim jecajima i Vašem bolu, što traju vijekovima i generacijama, to više što su se naši zemljaci Vašega porijekla i vjere borili za svoju srpsku otadžbinu jednako hrabro, kao i naši najbolji vojnici?

Bit će nam žao vidjeti ma i jednoga od naših sugrađana Jevreja, gdje nas ostavljaju da se vrate u svoju obećanu zemlju, ali mi ćemo se tješiti nadom, da će ostati našom braćom i da će nam ostaviti zamašan dio srca svojih pa da će to biti najjača veza između slobodnog Izraela i Srbije.

Vjerujte mi, dragi kapetane Albala, da sam odani Vaš

Vesnić

Kapetan Dr. David Albala,
Srpsko Poslanstvo,
Washington B. C.

O ZNAČENJU ŠUMA I POŠUMLJIVANJA

*Prirodna ljepota, zdravlje i bogatstvo —
to su darovi, kojima nas šuma dariva.*

Šume utječu snažno na čovjeka, jer su u sklopu prirode onaj sastavni dio, koji svakome predjelu daje poseban čar, udara biljeg ljepote, svježine i života. No prava vrijednost šume za neki kraj i za njegovo stanovništvo proizlazi prvo iz velikoga zadatka, što ga vrše šume u kućanstvu prirode, i drugo odatle, što nam daju drvo, toliko potrebno za tehničku kulturu.

U kućanstvu prirode šume prije svega hvataju kišu, sabiru, čuvaju i izdaju dragocjenu vodu, bez

va drveće za izgrađivanje svoga tijela, a ostatak izlazi u obliku nevidljive pare kroz lišće. Količine ove isparene vode mogu biti goleme, jer primjerice samo jedan hektar bukove šume isparuje dnevno oko 300 hektolitara vode. Procesom isparivanja snizuje se toplota, i zato se i uzduh nad šumom nešto rashladi. A upravo ovaj hladniji uzduh nad šumom zgušćuje isparenu vodu u oblake, iz kojih će se opet izliti blagotvorna kiša.

Ostatak stare šume na Karmelu

koje nema života ni vegetacije. Gdje je zemlja obrasla šumom, tamo lišće hvata kišu, da ne pada naglo na tlo. S lišća krošnja spušta se voda kap po kap na zemlju, gdje je prima suho lišće, mahovina i različito nisko bilje. Ovaj mekani pokrov zadržaje vodu poput spužve, a zajedno s krošnjom drveća štiti vodu od sunca, tako da se ne može ispariti. Uz korijenje drveća voda polagano probija u dubinu i malo pomalo, ali neprestano dopire do izvora, koji zato ne presahnu ni za suše. Tako se stvaraju trajni izvori, potoci i rijeke, što natapaju vrtove, polja i livade. Šume čuvaju štedljivo veći dio primljene kišnice za izvore, i po svojoj biti one su golema spremišta vode.

Drugi je zadatak šume u vezi s nastajanjem kiša. Jedan dio primljene vode šuma ne dovodi izvorima, već je upija svojim korijenjem. Ovu vodu upotreblja-

Činjenica, da šume znatan dio primljene vode čuvaju i dovode izvorima, dok drugi dio opet vraćaju uzduhu za novu kišu, najbolje osvjetljuje znamenitost šuma za natapanje, plodnost i oborinske odnose nekoga predjela. No to još nisu sve blagodati šume. Šumsko drveće i bilje čisti uzduh time, što ga lišava prašine, a osim toga što svojim životnim procesom prima iz uzduha otrovnu ugljičnu kiselinu, a vraća mu kisik, toliko potreban za život ljudi i životinja. To je higijenski učinak šume.

U ekonomskom pogledu opet šume su golemo prirodno blago za svaku zemlju, jer daju drvo za gorivo, građu i tisuću drugih potreba, bez kojih ne možemo zamisliti ljudski život. U zemljama, gdje imade mnogo šuma, gdje se racionalno njeguju i obnavljaju, primjerice u Kraljevini Jugoslaviji, šume dižu narodno

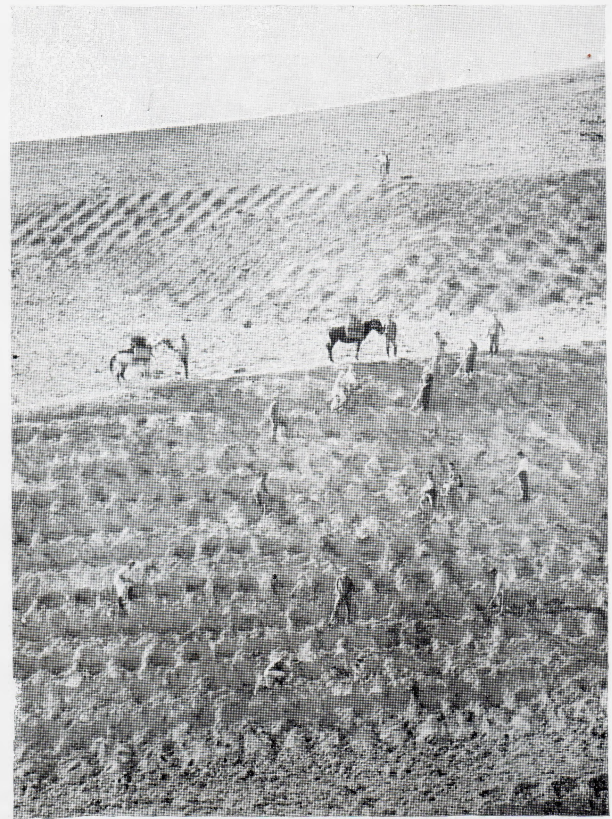

blagostanje. Iz svega se toga vidi, da šume nisu samo ukras prirode, već da su one vanredno korisne, da su prava blagodat za svaku zemlju, a naročito za krajeve, koji oskudijevaju vodom.

Ginegar se pošumljuje: Pogled na dio pošumljenih obronaka

nom ili se kroz pukotine vapnenca brzo izgubi u dubini. Bujice poslije kiše odnesu sa sobom svu mekšu zemlju i bilje. Na uzvisinama ostaje golet bez izvora i zelenila, a u dolinama nastaju naslage kršja i moč-

Pošumljivanje Ginegara: U iskopane jame sade se mladice

Ginegarski obronci pokrivaju se redovima stabala: Odmor usred pošumljivanja

Veliko značenje šuma vidi se možda najviše tamo, gdje ih nema. Gdje nema šuma, a gdje se uza to zemaljska kora sastoji iz kamena vapnenca, tamo je prava pustoš. Kiša, koja ovdje padne, oteče naglo površi-

vare. Žalosne slike pustoši bez šuma susrećemo i u jugoslavenskom Krasu, koji je najtipičniji u blizini Jadranskog mora. U kraskim predjelima imade mjestice groznih goleti, nastalih nesmetanim djelovanjem

atmosferske vode na neobraslom vapnencu. Razorni učinak vode, poduprt snagom vjetrova, potpuno sprečava tvorbu humusa i razvijanje vegetacije, jer nema šume, koja bi mogla odolijevati ovim silama. Ljudska lakomost i bezumlje uništiše negdašnje šume i stvorile u Krasu tužne slike pustoši, skriviše oskudicu vo-

ćom upropastili šume, što su nekoć pokrivale znatne površine zemlje. Tako je zbog nehaja stanovnika Sveta zemlja sve to više gubila blagodati šume. Nestade hladovine, usahnuše izvori i potoci, uzvisine i pristranci izgubiše meku zemlju, a bujice nanižeše kameniti krš na negda plodne njive i oranice. Vjetrovi ne-

Pošumljivanje Ginegara uspjeva: Mladice godinu dana iza sađenja

Na rubu šume, koju je zasadio Keren kajemet

dom i bijedu pučanstva. Da se poprave grijesi prošlosti i poboljšaju prilike u kraskim predjelima Jugoslavije, provodi se već decenijima pošumljivanje goleti. Ovo je nastojanje mučno i dugotrajno, ali korisno i blagotvorno.

★

Slične žalosne prilike kao u predjelima jugoslovenskog Krasa naći ćemo i u *Erec Jisraelu*. I tamo su zli gospodari, naročito Turci i Arapi, bezumnom sje-

smetano nasuše pijesak na polja, zaustaviše riječne žile i stvorile močvare. Zbog uništavanja šuma poprimila je nekad cvatuća zemlja mjestimice tužnu sliku goleti i zapuštenosti.

Čim su prije jedno 50 godina prvi pioniri židovskog *preporodnog pokreta* došli u Erec Jisrael, da ga svojim znojem izgrade i obnove, odmah su spoznali, koliko nestašica šuma koči napredak kolonizacije i stvara nepovoljne uslove za razvitak obnovnog djela.

Zato su se odmah dali na sađenje gajeva i šuma. Kad je dr. Teodor Herzl boravio god. 1899. u Jerusalemu, napisao je pod dojmom kamenite pustoši oko svetog grada ove riječi u svoj dnevnik: »Moramo osnovati narodno društvo za pošumljivanje. Svaki Židov neka daruje za sađenje jednog ili više drveća, i eto deset milijuna stabala!« Herzl je tada zasadivši jedan čempres rekao: »Odabirem šumsko drvo, jer je ono simbol našega rada u cionizmu. Ono je strpljivo i skromno. Kao što je njegovo stablo, tako će i plodovi našega rada biti blagodat tek budućih pokoljenja.« Herzlov je zov izazvao širom svijeta prvu akciju sabiranja darova za pošumljivanje stare domovine, da se zemlja

lipta (nazvanog od Arapa »Židovsko drvo«, jer su ga Židovi donijeli u Erec Jisrael) koji raste nevjerovatnom brzinom, pa se može sjeći već poslije nekoliko godina. Eukalipt upija velike količine vode iz tla, pa ga zato Židovi sade u močvarnim krajevima, gdje je vijekovima harala malarija i istrijebila pučanstvo. Eukaliptove šume isušise mnoge močvare i uništiše time glavna legla komaraca, koji prenose uzročnika malarije na ljude.

Pošumljivanje Erec Jisraela vraća zemlji sjenu, vlagu i ljepotu, daje ekonomskih probitaka i popravlja zdravstvene prilike stanovnika. Ove su činjenice priznali već mnogi nežidovski stručnjaci, koji su svojim

Droved u eukalptovoj šumi na tlu Keren kajemeta

opet pokrije korisnim šumama i da se popravi tlo, koje je nezgodno za poljoprivredu.

Kameniti obronci, pješčane obale i močvarne ravnice Erec Jisraela počese se postepeno pokrivati mladom šumom. Sustavnu akciju oko pošumljivanja tla, koje ostaje neotuđivo vlasništvo židovskoga naroda, provodi od godine 1904. u velikom stilu *Keren kajemet lejisrael* — Židovski narodni fond. Ispočetka su sadene voćke i masline, dok se iza rata sadi ponajviše šumsko drveće: borovi, čempresi, hrastovi, kazuarine, eukalipt i rogač. Keren kajemet zasadio je dosad oko milijun drveća, a dva puta toliko zasadili su židovski kolonisti na privatnom zemljištu. Šume uspijevaju i odbacuju već prihod. U zemlji bez šuma, a sa živom potražnjom drvne građe već počeci pošumljivanja imadu veliko značenje. Iz novih židovskih šuma dobiva se gorivo i građevno drvo, kolci za vinograde, stupovi za oranžerije, drvo za pokućstvo i sanduke, željeznički pragovi, drveni ugljen, plodovi, smole, lijekovi i mirisi. Osobit su blagoslov za zemlju šume australskog euka-

očima vidjeli, kako neslomiva volja, požrtvovnost i ljubav Židova pretvara zanemareno tlo praotaca mjestimice u rajске bašte i krasne šume. Sretstva za potrebno i korisno djelo pošumljivanja Erec Jisraela sabire Keren kajemet lejisrael. U radosnim i žalosnim zgodama, na spomen milih pokojnika i u čast poštovanih ličnosti Židovi rado daruju za sađenje šuma, koje nose ime velikana zaslužnih za čovječanstvo, za otadžbinu i za židovstvo. Svaka je šuma živ i trajan spomenik ljubavi i poštovanja židovstva prema velikim sinovima, prijateljima i dobročiniteljima. Ranije su zasadene šume *Herzlova*, *Balfourova* i *Einsteinova*, a ove se godine sade *Šuma Kralja Petra Oslobođioca* i *Šuma predsjednika Masaryka*. Tako se u Erec Jisraelu diže šuma za šumom na blagoslov zemlje, a na ponos obnovnog pokreta, koji oružjem mira i civilizacije izgrađuje domaju za slobodan stvaralački život napaćene židovske duše.

Prof. Aleksandar Semnic

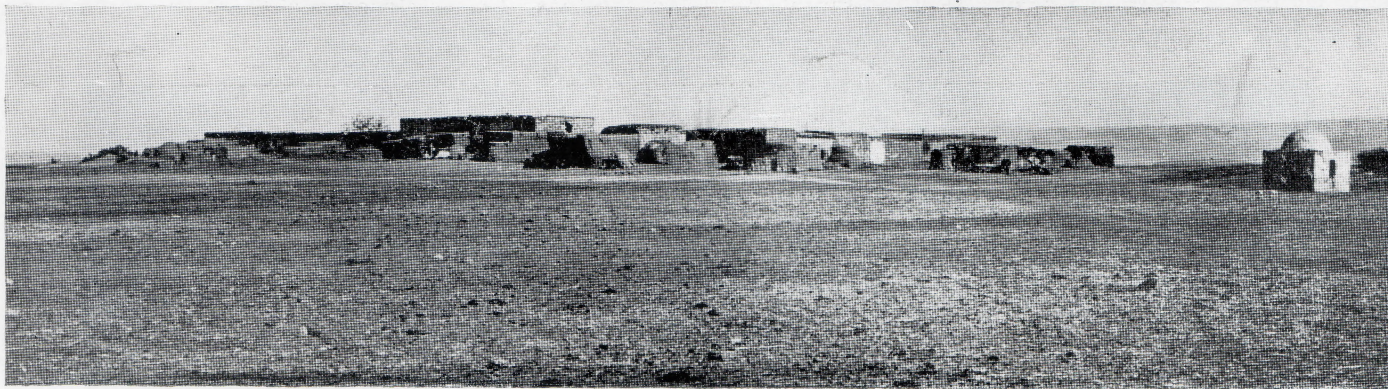
JUGOSLAVIJA I ŽIDOVSTVO U VELIKOM SVIJETU

Za vrijeme sredovječne vjerske intolerancije teško je bilo jevrejstvu da nađe sklonište, da nađe grad ili čak zemlju, u kojoj bi moglo mirno da živi, da vrši obrede svoje vjerske nauke i da čuva narodne tradicije.

Izgoni i konfiskacije imetka bili su još srazmjerno blagi oblici netrpeljivosti! Kolikima je sudbina doni-

Tomu daju izražaja i one riječi Wenera Sombarta, da tamo, kuda dolazi Izrael, dolazi i blagostanje.

I u nekim jugoslovenskim krajevima bilo je uza sve sredovječno ograničenje stalnih jevrejskih naseobina. Jevreji u Splitu, u Dubrovniku, Zemunu i u Sarajevu uživali su velik ugled ne samo u jevrejstvu,

Arapsko selo Dzedro

jela utamničenje i smrt na lomači! No uza sve to većina nije izgubila nadu u povratak u Cijon, izricanu i u svagdašnjoj molitvi.

Nije pohlepa za dobitkom i blagostanjem gonila Jevreje da tako često mijenjaju boravište, već ih je tjerala kruta nevolja iz Engleske u Francusku, odanle u Njemačku i u Poljsku i opet natrag, a iz Španjolske i Portugala u Levant, Indiju i u Ameriku. Zato oni nijesu polazili iz siromašnih zemalja u bogate, da možda

već su imali i mnogo zasluga za gospodarski procvat ovih gradova.

Kad su ideje francuske revolucije osvojile postepeno cijeli svijet, nijesu Jevreji više bili zadovoljni dotadašnjim stanjem trpljene narodno-vjerske zajednice, već su oni svagdje tražili potpunu ravnopravnost s ostalim državljanima.

Francuska je bila prva država, koja je ovo načelo ravnopravnosti »égalité« prema Jevrejima konzekvent-

Bivši efendijski dom u selu Dzedro. Tamo se danas diže židovsko naselje, a u neposrednoj je blizini kolonija jugoslovenskih Židova Bet Šearim

u novim boravištima steknu blaga, a u zamjenu da se odreknu svoje vjere! Naprotiv: Ostavljali su u starom zavičaju svoj imetak tražeći samo sklonište u krajevima, koji su imali više razumijevanja za vjersku trpeljivost ili su barem većma umjeli da cijene njihovu gospodarsku vrijednost.

Tu su onda neumornim radom stvarali materijalne podloge novim jevrejskim općinama i podizali ekonomsko stanje nove postojbine do svjetske znamenitosti.

no provela. Ona je što više uz prekid diplomatskih odnosa najenergičnije tražila pa i ishodila, da Jevreji u susjednoj Švicarskoj budu ravnopravni građani.

Zato je jevrejstvo cijelog svijeta uvijek bilo harno Francuskoj.

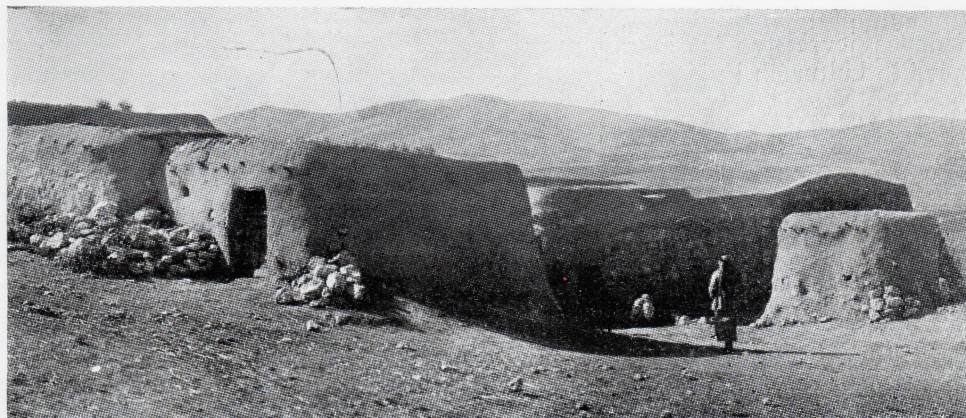
Sličan stav prema jevrejstvu zauzimale su »United States of America«: Kongres je uz svećenike različitih kršćanskih vjera otvarao rabin. Amerika je bila ona jedina zemlja, koja je — također prekidom diplomatskih veza — protestirala protiv progona i pogroma

u nekadašnjoj carskoj Rusiji. Engleska, Danska, Holandija i Italija provele su ravnopravnost ne samo u zakonu već i u *via facti*. U Njemačkoj i Austro-Ugarskoj nije bilo društvenoga izjednačenja, premda su im i u ovim državama zakonom bila zajamčena sva prava kao i ostalim građanima.

Istini za volju treba konstatirati, da je stanje Je-

pozivali na svoje statute i privilegije, prema kojima ne smije da bude Jevreja u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Mađari su rado iskoristili ovu priliku, da po cijelom svijetu rastrube glas o netoleranciji Hrvata.

I u Srbiji, koliko su god pojedini knjaževi bili skloni Jevrejima, došlo je do nekih sukoba, do izгона Jevreja sa sela, pa zbog toga i do intervencije vele-

Grupa arapskih kuća u bivšem arapskom selu Kumije, gdje je danas židovsko naselje

vreja u Jugoslaviji u ono vrijeme bilo dosta teško. Čim je prestala Napoleonova »Illyria«, Jevreji su opet morali ostaviti slovenske zemlje, koje su se tako iznova »riješile« Jevreja, jer je slovenski narod kroz stoljeća u okovima tuđeg gospodara bio zaboravio, da samo onaj može da bude slobodan, koji i drugomu daje slobode.

Hrvatski su se staleži u požunskom saboru dugo

vlasti, do opširnih debata na Berlinskom kongresu 1878.

Jasno je, da ove činjenice nijesu bile od koristi za javno mišljenje Evrope i Amerike o stanju na teritoriju Južnih Slovena!

No kao što je veliki Tomaš G. Masaryk uvidio, da se samo onaj može uspješno boriti za oslobođenje svoga naroda, koji potpomaže narod bez domovine u

Arapske kolibe u dolini Džedro, koju je otkupio Keren kajemet, da je privede kulturi

borbi za svoju domaju, tako su napokon i napredni duhovi među Hrvatima i Srbima promijenili orijentaciju prema jevrejskom narodu.

Međuto je u odnosu jevrejstva prema okolini nastupila treća perioda.

Ako se ono u prvoj periodu zadovoljavalo makar zaštitom gola života, imetka i ispovijedanja vjere; ako je u drugoj periodu tražilo građansku ravnopravnost ma i pod cijenu napuštanja svojih narodno-vjerskih osobina: a ono danas jevrejstvo traži građansku jednakost i priznaju svojih kulturnih i vjerskih oznaka.

od pet stoljeća, iznova jevrejska općina u Mariboru, tom nekad znamenitom sijelu jevrejske znanosti.

Nezaboravna će ostati činjenica, da je Balfourovu deklaraciju priznala od svih država najprije Kraljevina Srbija. Sjajne su u toj priznanici one riječi Vesnićeve, »da nema naroda na svijetu, koji više simpatiče s idejom ponovnog uskrsnuća jevrejske države u Palestini nego srpski narod«.

Mi Jevreji slobodne Kraljevine Jugoslavije treba da ispunimo želju i nadu Vesnićevu, da ćemo baš mi postati vezom između naše države i slobodnog Izraela

Selo kraj močvare Dzedro. Danas je ova močvara isušena sredstvima Keren kajemeta

U ovoj periodu jevrejstvo nalazi u Jugoslaviji iskrenoga prijatelja svojih težnja.

Naprednjačka je stranka u Hrvatskoj od svoga početka pokazivala mnogo razumijevanja za cionistički pokret, za jevrejske kulturne ideale, a to se raspoloženje širilo tijekom vremena sve više. Upravo ovih dana, prigodom posjete izaslanika Svjetske cionističke organizacije, g. dra Huga *Hermann*a, očitovali su pretstavnici hrvatskog javnog života svoje simpatije i svoj veliki interes za jevrejsku renesansu.

To isto vidimo i u Beogradu. Skladna suradnja sa Jevrejima u svim kulturnim i socijalnim institucijama vidljiv je dokaz tome, da ima shvaćanja za jevrejsku individualnost uz priznanje potpune ravnopravnosti.

Čak i u Sloveniji osnovat će se naskoro, iza stanke

Kad se pod dojmom lanjskih nemira u Palestini tu i tamo dalo izražaja bojazni, da će ti događaji zavući, a možda čak i onemogućiti izgradnju jevrejske narodne domaje, Jugoslavija je upravo tada imenovala konzula u Palestini te je i time dokazala svoje shvaćanje za obnovnu akciju jevrejstva u Palestini.

Čitavo jevrejstvo cijeni ove činjenice, te s radošću smijemo konstatovati, da su se utjecajni jevrejski krugovi vazda odazivali, kad je trebalo ma u čemu potpomoći Kraljevinu Jugoslaviju.

Veze između Izraela i Jugoslavije snažne su i danas, a dovršenjem jake jevrejske narodne domaje u Palestini i konačnom izgradnjom moćne Kraljevine Jugoslavije ove će veze postati još življe i srdačnije!

Dr. Lavoslav Šik

JEWISH AGENCY

Dobrotvorni bazar, dokumenat solidarnosti čitave naše zajednice, najljepši je povod da se osvrnemo na općenitu saradnju svih Židova u izgradnji Palestine i na onu instituciju, koja je čedo ove jednovite težnje.

Židovi izgubivši svoju državnu samostalnost u mnogo su navrata poduzimali pokušaje, da oružanom

dionicu. (God. 1856.) Već u godini 1869. osniva Alliance Israelite Universelle poljoprivrednu školu u Mikwe-Jisrael, koja je presadila u Palestinu dvije vrste drveća, koje su postale blagoslovom zemlje i to mandulu i eukalipt. Kolonizaciju većega stila započeli su barun Rotschild i barun Hirsch.

Istom kada je Teodor Herzl u Židovima probudio

Kako se suši močvara: Bara u Bet Alfi prije isušenja

rukom opet osvoje zemlju svojih otaca. Krvavi ustanak Bar-Kohbe bio je zadnji neuspjeli pokušaj ove vrste, no nostalgija je i dalje živila u srcima Židova, a očitovala se u dnevnim molitvama, obredima, simboličkom nabavljanju grude zemlje iz Erec Jisraela i napokon u pjesništvu. (Juda Halevi: Cijonida.)

Prvi praktički pokušaj vezivanja galuta sa Palestinom jest pokušaj Mozesa Montefiore, koji je kod Jafe dao saditi naranču, a u Jerusalemu osnovao pre-

židovski narodni duh, postala je kolonizacija Palestine pitanjem časti židovskoga naroda. Cionizam, pokret renesanse židovstva, našao je na prvom cionističkom kongresu u Baselu svoju formulaciju onamo, da teži za javnopravno osiguranom narodnom domaćinom u Palestini. I dok je protiv ovih novih ideja Herzla inaugurirana borba, dotle se cionistički pokret sve više vezivao sa zemljom otaca, dotle je osnovan Židovski narodni fond, da nabavlja u Palestini zemlju,

koja postaje neotudivom svojinom židovskoga naroda, dotle su nicali kolonije na zdravom temelju, isušivale se močvare, a goleti pretvarale u gajeve i šume.

Ovaj cionistički uspjeh narodnog vezivanja galuta s Palestinom donio je Židovima i političkih uspjeha, jer je pitanje židovstva postalo svjetskim pitanjem. Cioniste su izvojevali prvi međunarodni akt, poznat pod imenom Balfourove deklaracije, koja Židovima otvara neslučenih mogućnosti za ostvarenje bazelskog programa. U toj deklaraciji vlada Velike Britanije izjavljuje, da će sa svoje strane poduzeti najveće napore, kako bi se židovskom narodu u Palestini

ren hajesoda, koji je imao skupljati prinose od Židova svakog političkog, socijalnog ili religioznog pravca, a u svrhu, da isti posluži obnovnom djelu. Iako je ovaj financijski instrumenat polučio veoma znatnih uspjeha, to ipak nije mogao da okupi sve snage, jer se saradnja imala odnositi na cjelokupni rad oko izgradnje narodne domaje, a ne samo na prikupljanje materijalnih sredstava.

Zbog toga koncentrirala su se organizatorna nastojanja oko institucije, koja je bila stvorena palestinskim mandatom, oko Jewish agency. U 4. članu mandata priznaje se Jewish agency kao javno-pravna

Regulacija rijernih korita, preduslov amelioracije: Korito Kišona prije regulacije i poslije nje

omogućilo osnivanje narodne domaje za židovski narod. Iza svjetskoga rata Balfourova je deklaracija inkorporirana u mandat, što ga je Liga naroda podijelila Velikoj Britaniji predavši joj upravu Palestine.

No već 7. jula 1920. predsjednik Cionističke organizacije, dr. Hajim Weizmann pred cionističkom godišnjom konferencijom u Londonu među ostalim izvodi: »Mi cioniste pozdravljamo saradnju svake organizacije i svih lica, koja iskreno nastoje da s nama saraduju na izgradnji narodne domaje u Palestini, makar pri tom ne dijele potpuno naše naziranje. Točna forma ove saradnje imade biti predmetom pregovora i držim, da bi ovaj zbor imao da izrekne principijelnu spremnost, da Cionistička organizacija od srca pozdravlja saradnju svih židovskih elemenata, koji bi bili voljni da iskreno saraduju na obnovi židovske narodne domaje u Palestini.«

Počevši od ove godišnje konferencije u Londonu bio je problem privlačenja necionista u središtu interesa, a prvi korak na ovome putu bilo je osnivanje Ke-

korporacija sa zadatkom, da savjetom i saradnjom pomogne upravu Palestine u takvim gospodarskim, socijalnim ili drugim pitanjima, koja se tiču osnivanja židovske narodne domaje i interesa židovskog pučanstva Palestine. U prvo vrijeme povjereno je Cionističkoj organizaciji, da preuzme funkcije Jewish agency s preporukom, da u vezi sa mandatarnom vlasti poduzme korake, kako bi osigurala saradnju svih Židova, koji su voljni da sudjeluju kod osnivanja židovske narodne domaje.

Na ovoj podlozi započeli su već god. 1923. na poticaj predsjednika dr. Weizmanna pregovori sa američkim necionistima, a na kongresu u Wionu god. 1925. stvoreni su oficijelni zaključci, koji su omogućili daljne nastavljanje pregovora. Kongres u Beču postavio je nepromjenljive temelje, koji bezuvjetno imadu da budu preduslov za nastavak pregovora glede proširenja Jewish agency sa necionistima, a ovi su temelji uglavnom slijedeći: stalno pojačanje useljivanja u zemlju, sticanje zemlje u narodno vlasništvo, poljo-

privredna kolonizacija na temelju židovskoga rada, hebrejski jezik i kultura, a 15. cionistički kongres u Baselu dodao je ovim uvjetima još i uvjet, da predsjednik Cionističke organizacije u svakom slučaju mora da bude i predsjednikom Jewish agency.

Prvi uspjeh daljnjih pregovora bio je u tome, da se sporazumno imenovala zajednička palestinska komisija (Joint Palestine Survey Commission) koja se sastojala iz ovih članova: Lord Melchett (Sir Alfred Mond), dr. Lee K. Frankel, Felix M. Warburg i Oskar Wassermann. Ova je komisija nakon svestranog ispitivanja rada u Palestini predložila iscrpivi izvještaj sa

naroda, opetujući tom zgodom ponovno principe izražene na 14. i 15. kongresu.

Necionisti su održali dne 20. i 21. X. 1928. svoj sastanak u New-Yorku, na kojemu je predsjednik Luis Marshall izrekao zaključnu riječ izvodeći: »Imadem čuvstvo, da nijesmo više cionisti i necionisti. Mi ćemo zajednički raditi, a siguran sam, da će to biti na blagoslov nama i narodu u Palestini. Mi smo svi Židovi, koji smjeramo za jedinstvom i radom, kako bismo uvećali slavu Izraela i svijetu donijeli mnogo blagoslova.«

Na tom kongresu izabran je organizacioni odbor,

Slikovit pejzaž iz okolice Zihron Jakova

svojim mišljenjem, a već mjesec dana iza toga sastaje se Akcioni komitet Cionističke organizacije u Berlinu te izričući hvalu komisiji, a napose na izraženoj želji za saradnjom svih krugova židovskoga naroda oko izgradnje narodne domaje želi, da ova saradnja što prije dovede do pospješnja i jačanja izgradnje narodne domaje.

Akcioni odbor Cionističke organizacije konstatuje nadalje, da Cionistička organizacija priznaje Keren kajemet lejisrael jedinim instrumentom zemljišne politike u Palestini i zbog toga postavlja uvjetom, da sva zemljišta, koja se imaju nabavljati iz javnih sredstava Jewish agency, moraju preći u vlasništvo židovskoga

koji je imao zadatak, da izgladi još zadnje diferencije, koje bi još mogle nastati iz tumačenja referata palestinske komisije.

Meduto su ubrzo uklonjeni i ovi nesporazumci te je napokon polučen sporazum, koji se očituje u dva pisma predsjednika Louis Marshalla, u kojima se naročito prihvaćaju uslovi, što ih je postavio Akcioni odbor Cionističke organizacije u Berlinu. Zadnje pitanje kretalo se oko provizornosti proširene Jewish agency, jer je već 14. cionistički kongres u Wienu naročito uputio na bojazni, koje bi mogle nastati iz stalnosti proširenja i to napose radi toga, jer se morala osigurati Cionističkoj organizaciji mogućnost, da opet na-

stupi kao Jewish agency za slučaj, ako se ne bi ispunile nade postavljene u proširenje ove institucije. Drugo pismo predsjednika Louis Marshalla predviđa ovu povratu u pređašnje stanje i time su riješena sva sporna pitanja u pogledu proširenja. Cionistički akcioni odbor održao je odmah poslije publikacije gornjih Marshallovih pisama svoju ponovnu sjednicu dne 20. XII. 1928., i konstatovao je sa radošću, da su pregovori doveli do stanja, u kojemu se može pristupiti sazivu Councila Jewish agency za Palestinu i to sa terminom iza 16. cionističkoga kongresa.

Kod rasprave cionističkog kongresa u Zürichu o pitanju proširenja Agency predležala je izjava Lorda Passfielda, britanskoga ministra kolonija, koja je u autoritativnoj formi sadržavala uvjerenje, da će vlada

necionista, po kojemu je stvoren ustav Jewish agency za Palestinu, a kojoj su organi: a) Council, b) Administrativni odbor, c) Egzekutiva, dok je predsjednikom Agency svakovremeni predsjednik Cionističke organizacije, u koliko Council sa $\frac{3}{4}$ svojih članova ne zaključi drukčije. Council je najviša upravna vlast Agency i zadnja je instancija u svim poslovima, za koje je Agency nadležna. Sastoji se u polovici od zastupnika Cionističke organizacije, a u polovici od necionista različitih zemalja, a osim toga se poziva Direktorij Keren hajesoda i Keren kajemet lejisraela, da imenuju po jednoga zastupnika za zasjedanja Councila. Administrativni odbor sastoji se iz 40 članova i opet u polovici od cionista, a u polovici od necionista, a zadatak mu je, da između zasjedanja Coun-

Metula, najsjevernija židovska kolonija u kamenitom pobrđu Gornje Galileje

Velike Britanije ponovno priznati Cionističku organizaciju u smislu art. 4. mandata kao Jewish agency za slučaj, da dođe do razlaza proširene Agency, pa je ta važna činjenica u znatnoj mjeri pomogla prihvatu predloga o proširenju Agency, koji je odglasan sa velikom većinom.

Dana 11. VII. 1929. započeo je Council svoje zasjedanje na vanredno svečan način, jer su svi prominenti židovskoga naroda na tom zasjedanju održali pozdravne govore, a napose se ističe svečani govor otvorenja predsjednika Cionističke organizacije dr. Hajima Weizmanna, koji među ostalim izriče ove riječi: »Mi nikada nijesmo željeli Palestinu za cioniste, mi smo htjeli Palestinu za Židove. Palestinsko židovstvo, koje će oživjeti, nije stvar stranaka. Balfourova deklaracija upravljena je na cjelokupno židovstvo.« Na tom zasjedanju došlo je dana 14. VIII. 1929. do konačnoga utanačenja između Cionističke organizacije i

cila prima izvještaje Egzekutive, rješava principijelna pitanja, vodi poslove Agency prema uputama, što ih dobiva od Councila i Administrativnoga odbora.

Cjelokupno židovstvo pouzdano se nada, da će se u dogledno vrijeme oko Jewish agency okupiti svi pozitivni Židovi i da će ova institucija zaista u smislu izvoda sada pokojnoga prvaka američkih Židova Louisa Marshalla biti blagoslovom galutu i narodu u Palestini. I doista se čini, da je već dosada sporazum cionista i necionista u velikoj mjeri doprinio općoj spoznaji, da je ponovna izgradnja Palestine pitanje časti židovskog naroda, pa ako danas još u židovstvu imade grupa, koje stoje izvan okvira Jewish agency, imade opravdana nada, da će i te grupe u blizoj budućnosti pristupiti Agency omogućujući tako potpunu slogu u izvršivanju najvećeg djela, što ga Židovi ostvaruju od razorenja Hrama.

Dr. Marko Horn

BIT CIJONSKE IDEJE

Skup svih načela, običaja, zakona, sadržaja i tvorivina, što ih stvara narod u toku povijesti, zovemo njegovom kulturom. Po kulturi zapravo i razaznajemo narod. Ona je stvarni dokaz, da narod postoji kao posebna skupina ljudi. Narodna je kultura rezultat narodnoga značaja i spoljašnjih prilika, koje susreće u životu. Napredovanje kulture priječe nesreće i potresi, ako ugrožavaju narodni opstanak. Najljepše uspijeva kultura, kad je osiguranjem životnih uvjeta dana narodnomu duhu nesmetana prilika, da se razvija

njom toliko naricao izgubivši je kao Židovi. A i čemu? Jedino je židovskom narodu Palestina domovina, jedino je on ondje nikao. Ta drugi su narodi već imali svoju domovinu, te su bili osvajači Palestine. Njima je Palestina bila tek kolonija, provincija, predmet iskorišćivanja, dok je Židovima majka-domaja, jer ih s njome veže život. Na palestinskom su tlu Židovi stvarali i izgrađivali osebine i značajke svoje, jedino su ondje bili u svojoj kući, dok su svagdje drugdje bili tek gosti, rijetko i nakratko dobrodošli. Više su puta

Iz kamena niče život: Galilejska kolonija Roš pina

i usavršuje u slobodnome natjecanju. Stoga mora da je narod vezan svojim razvitkom o stalan teritorij, koji nazivamo njegovom domovinom. Više puta narod mora da se izvrgne kušnji i borbi zbog svoje domovine, da je brani od osvojenja i najezde neprijatelja. Prema tome i poklanja narod svojoj domovini najviše ljubavi, jer ga s njome vežu prve uspomene njegova nastajanja i rađanja njegove kulture i jer je s njome vazda dijelio sve svoje sreće i nesreće.

Takve veze vežu i židovski narod s njegovom domovinom *Palestinom*. Ondje je on nikao, ondje je nikla njegova kultura. Nijedan narod nije natopio Palestinu toliko krvavim znojem svojim, s onom željom i čuvstvima kao Židovi, nijedan nije za

Židovi za izgnanstva morali ostaviti Palestinu, ali je zaboravili nijesu nikada. Uvijek su se nadali, uvijek su težili, da se ondje opet vrata normalnomu životu. Tu je stoljetnu težnju našega naroda podjarivalo i to, što nije nigdje naišao na pravo razumijevanje i ljubav, već mu se svagdje ukazivala nesklonost, mržnja i prezir, a njegove su sinove vazda smatrali neravnopravnim građanima i nepozvanim gostima. No čežnju za Cijonom podržavala je u Židova i svijest o velikoj vrijednosti i misiji židovstva. Ta im je svijest o poslanstvu u svijetu ulijevala snage, da junački podnesu sve one besprimjerne nedaće i progone, što su ih morali snositi radi svoga židovstva.

U galutu, rasulu, morali su Židovi da se teško bore

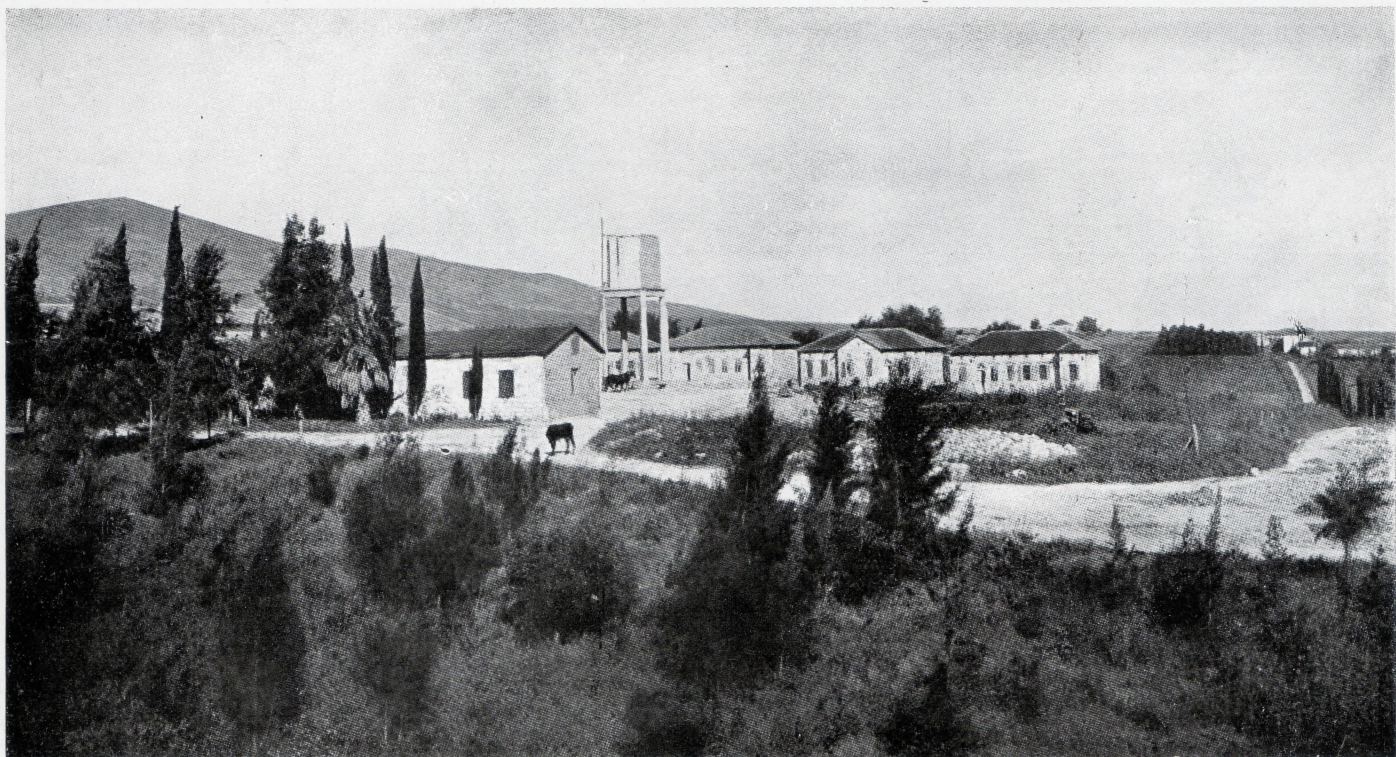
za opstanak, pa su prema tome izoštrili i pojačali prije svega one sposobnosti, koje su im trebale u borbi. No priroda je svugdje matematski točna: što je negdje dala u suvišku, drugdje je nastojala uštediti. Ako su Židovi zbog teških životnih uslova morali izoštravati mozgovne sposobnosti, da smisle i nađu putove, kako bi se protisnuli naprijed, a ono su time zanemarili tjelesni napredak. Jednako su i nemoguće prilike u *getu* pospješile razvitak, koji je vodio do mozgovne i živčane prenapetosti, do bolesti.

Karakteristično je za Židove, da se veoma rado bave apstraktnim predmetima i da stvaraju velike problematike. Zato je upravo cionizam, obnovni pokret našega naroda, naglasio onu »*natrag k zemlji*«. Treba opet naravnoga, a ne grozničavoga življenja,

Riječ cionizam označuje davno čuvstvo, što ga je naš narod prvi puta osjetio prije tisućljeća za svoga prvoga izgnanstva, a napose označuje moderno židovsko nastojanje, da se opet ukorijeni narod u Palestini.

Naricanje Jeremijino, plač pjesama Jehude Halevija, krvav znoj haluca, sve su to dokumenti i izričaji ljubavi naroda prema zemlji. To je palestinizam — čežnja naroda za domajom, za Cijonom.

Cježnja i ljubav za Palestinom, za Cijonom primala je različite oblike. Očitovala se i kao žudnja pojedinca i kao pokret masa. Spomenimo se samo pojedinačne alije *Jehude Halevija* i pokreta masa utjecajem »*lažnih Mesija*«, koji su uzbivali srca narodnih gomila i čežnju za izlaskom iz galuta. Jasna je stvar, da je težnja za Palestinom u prvo vrijeme

U srcu Emek Jezreela: Zemljoradničko zadružno naselje Merhavja

treba zdravoga seljačkoga naraštaja, da unese u narod svježih elementarnih snaga prirode. Normalnim će se životom iznova normalizirati razvoj naroda i istrijebiti ona nezdrava, a česta pojava neuravnoteženosti.

Cionizam je borba za obnovu i sreću naroda, nad čijim su obzorjem vazda plovili tmurni oblaci nesreća, borba protiv uništenja, koje mu prijete. Cionizmom je izrečena jaka volja židovskoga naroda, kojom dokazuje pravo na bolju budućnost. A značaj je našega obnovnoga rada u Erec Jisraelu onakav, kakvim ga označuje Teodor Herzl pri svršetku »*Judenstaata*«: »I što mi ondje uznastojimo oko svoga probitka, djelovat će moćno i blagotvorno za dobro čitavoga čovječanstva.« Cionistička se ideja temelji samo na logičnim spoznajama i naravnim zahtjevima, na čovječnosti i pravednosti. Zato cionizam i može da sveudilj podaje snažnih struja idealizma, koji nije samo obmanjiv, već privodi djelu i ostvarenju. Vazda ponajbolje uspijeva ono, što imade prirodnu opravdanost.

rasula imala još politički značaj. To je zato, jer u ono doba Židove nije dijelilo tako mnogo vremena i događaja od postojanja njihove države i političke samostalnosti, te su se još živo sjećali svoga zajedničkoga narodnoga života u vlastitoj državnoj zajednici. Zbog toga je bilo i najviše vjere, da se može opet povratiti sve izgubljeno. Sjetimo se samo *Bar-Kohbinoga ustanka* (132.—135. godine) protiv Rimljana, a da ne spomenemo mnoge neznatnije uzbune. Sjetimo se značajnoga pokreta perzijskoga Židova *Abu Ise*, što se izdavao za preteču Mesije, a mogao je još u 8. stoljeću poslije pada židovske države da sakupi dosta jaku armiju za osvojenje Palestine. Iz 9. nam se stoljeća sačuvalo pismo onoga znamenitoga i na španjskome dvoru uglednoga ministra *Hazdaj ibn Šapruta* kazarskomu kralju Josipu, kojega je predsjednik Bulan dva stoljeća prije njega prešao židovstvu. U tom pismu izriče *Hazdaj ibn Šaprut* žestok bol i žaljenje nad usudom židovstva. Pored samostalnih

država ostalih naroda mora jedini židovski narod da bez domovine luta od nemila do nedraga.

No od 12. je stoljeća čežnja za Palestinom počela da ponešto slabi. Stanje je Židova bilo dosta povoljno, a osobito u Španiji, gdje počinje »zlatno doba« materijalnoga i duševnoga procvata. Uporedo s time, a i utjecajem vremena obamirala je u Židova težnja za političkom obnovom. I najživlje predodžbe pomalo izblijede prema onoj »vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje«. Živa pomisao o židovskoj državi postajala je — uspomenom. Koliko su ipak i odsad Židovi barem osjećajno bili povezani s Palestinom, zaodjela se ta težnja u religiozni oblik, u religiozno vjerovanje. Ako odsad Židov moli svakoga Pesaha iz Hagade: »Lešana habaa bi-Jrušalajim«, onda ta rečenica značenuje u njegovoj svijesti neku rezignaciju, tiho smirenje sa sudbinom i vjerovanje u riječi Jeremijine »da će još jednoć zasjati ulice Jerušalajima«. To je opet rodilo vjeru u mesijansko vrijeme, što ga prorče Jezaja u

stupila *emancipacija*, pravno i društveno izjednačenje Židova s okolinom, tad su Židovi lako i rado posumnjali u postojanje židovskoga naroda; započe asimilacija velikoga stila. Nastupio je za židovski narod najopasniji momenat. Iako se asimilacioni proces često ponavljao u izgnanstvima, ipak je ovaj puta bio opasniji i pogubniji nego ikad prije. Negda je vjera bila glavni pokretač u ljudskom životu, danas je ona sporedna. Sad je Židovima bez obzira na vjeru bio omogućen pristup u sve krugove nežidovske djelatnosti i time pospješena asimilacija, a podjedno je novo gledanje na vjeru dovelo u Židova do sve većega zanemarivanja njihove narodno-istorijske religije. Židovi su se dali s osobitim žarom i voljom na izgradnju evropske kulture i zauzeli i ovdje prva mjesta. Živo su nastojali oko plodova francuske revolucije »bratstva, jednakosti i slobode«, oko svih svečovjekoljubivih težnja i pokreta. To je uostalom bilo duboko ukorijenjeno u biti židovstva, u svečovjećnoj sadržini ži-

I pijesak je čvrsta baza: Judejska kolonija, čija je budućnost u bogatim narančinim plantažama

vezi sa »sudnjim danom«. Židovi su vjerovali u dolazak Mesije, od Boga poslana i nadahnuta čovjeka, koji će narod po Božjoj volji povesti u Palestinu, gdje će uskrsnuti kraljevstvo Davidovo, a njime će biti kraj nevoljama progona. Velik je to oslon i velika utjeha u danima krvavih progona i mučenja. Zato je i mogao kabalista Sabataj Cvi, koji je poslije prešao na Islam, u 17. stoljeću da nađe toliko pristaša i da uzviti buru u onoliko srdaca. No upravo nesretni završetak Sabataja Cvija doveo je do nestajanja cijionske čežnje. Iza burnoga zanosa židovstvo je zapalo u mrtvilo. Na istoku je mrtvilo bilo prekinuto hasidizmom. Na zapadu se cijionska čežnja pretvorila u žudno očekivanje građanske ravnopravnosti, zbog koje su spremno odbacili svoj zasebni život.

Budući da su Židovi u rasulu živjeli usred drugih naroda, to su morali da se pomalo prilagode svojoj okolini, kako to i traži prirodni zakon. To *priljublivanje okolini* nazivamo *asimilacijom*. Ona je ponajmanje zauzimala maha u doba, kad su Židovi živeći u getu sačinjavali posebno i jedinstveno tijelo. Ali kad se otvoriše vrata geta, kad je na-

dovske etike, u težnji za jedinstvom ljudstva, kako se to vidi i po najvažnijim zasadama židovstva i po djelovanju njegovih prvaka sve od proroka do prvoboraca humanosti u novome vijeku. Židovi su vidjeli tada okvire svoje djelatnosti proširene na cio ljudski rod. Ali i prirodno-istorijska nužda traži svoje. Ne dopušta nigdje skoka, već ograđuje i pokazuje postepeni put — inače se sveti. Još nije bila zarudila zora blaženih vremena svečovječje ljubavi. To su Židovi gorko osjetili na svojim leđima kao platu za saradnju. Ako su još uvijek vjerovali u ideal sveljudskoga bratstva, kruta ih je stvarnost učila drugomu gledanju. To je *antisemitizam* — mržnja na Židove. No krivo bi bilo misliti, da je upravo antisemitizam priveo Židove cionizmu. Antisemitizam je bio samo podjarivač i vanjski uzrok, a nutarnji je uzrok i temelj: *nacionalno-religiozni karakter židovstva i svijest o njegovoj vrijednosti*.

Cionizam je židovstvo trgnuo iz mjesečarstva i prometnuo ono mesijansko vjerovanje obnove u stvarna nastojanja, da dođemo do nje.

Svaki sistem cionističke ideologije i svaka ispo-

vijest svijesnoga pristaše cionizma sadrže one bitne spoznaje, kojima je vođen sav cionistički rad i čitavo djelovanje Cionističke organizacije, nosioca cionističkoga pokreta. Ove su spoznaje:

Imade *židovsko pitanje*, koje je nastalo time, što je židovski narod izgubio domovinu *Palestinu* pa se *rasulom* raspršio na sve strane svijeta. Ovo se mučno pitanje ne može riješiti ni *asimilacijom* ni *autonomijom* židovskih grupa u zemljama guste naseobe; ono se može riješiti jedino stvaranjem židovske domaje u Palestini, u kojoj će židovstvo moći da se slobodno razvija, nesmetano vanjskim i nutarnjim zaprekama, pa da se time obnovi u svakom pogledu.

Ovo su temelji cionizma, koji se ne mogu da miču ni za pedalj. To su tako reći osnovne boje, koje probijaju kroz sve šare mozaika dajući mu jedinstvo. U različitim sistemima ove su spoznaje različito razrađene i raščlanjene, već prema tome, što je kome glavno, a što sporedno u obnovi židovstva i njegovih duševnih vrednota.

Druga skupina u židovstvu vidi nešta duševno. Ahad Haam smatra, da se razvitkom ustalije u židovstvu neka naziranja toliko, te su židovskom duhu imanentna, to jest u njemu bitno sadržana. Buber je ovu duševnost htio da oslobodi sadržajnosti i da je prometne u funkcionalnost, u same specifične pokrete i reakcije židovskoga bića, ali u posljednjoj liniji i on mora da židovskom biću pripiše neke svojstvene ideje, samo što one nijesu tek naziranja, nego su tendencije. Mizrahi je mišljenja, da je židovski duh označen značajem židovske vjere, koja se ima sva ušćuvati i učiniti temeljem nove židovske zajednice, kao što i Ahad Haam traži nastavljjanje istorijske niti, dok Buber želi novo stvaranje iz staroga materijala.

Po smislu i obimu *obnove* raspada se cionizam u mnogo struja.

Politički cionizam hoće samo da narodu dade mogućnost slobodnoga razvijanja. Sve ostalo ima da dođe samo od sebe. Kulturni cionizam traži od Palestine obnovu židovske kulture. Mizrahistički cionizam

Gradi se danju i noću: Noćna snimka velike tvornice cementa
»Nešer« kraj Hajfe

Ideologije se prije svega raspadaju u dvije skupine po *promatranju samoga židovstva*.

Jedna skupina u židovstvu vidi narodnost, označenu vanjskim oznakama, koja za svoj život treba one temelje narodnosti, što ih posjeduju svi drugi narodi. Tu su Pinsker, Herzl, Klackin. Oni ne vide ili ne priznavaju bitnih oznaka u židovstvu, nego samo vanjskih: zajednička neprijatna sudbina održaje židovstvo, koje za dalju doličnu eksistenciju (prema Pinskeru ili Herzlu) ili uopće za dalju eksistenciju (prema Klackinu) treba svoju zemlju, u kojoj će živjeti samostalno i slobodno, a već time židovski, pri čemu Herzl za taj novi židovski život čak ne traži ni zajedničkoga jezika, nego upućuje na trojezičnu Švicarsku, dok Klackinu bez hebrejskoga jezika nema židovske narodnosti. Ovo mišljenje nužno u sebi krije onu negaciju galuta, koja znači naprosto njegovu propast prije ili kasnije. Stoga su ga nazvali i cionizmom katastrofe, jer obrazlaže cionizam katastrofalnim propadanjem galutskoga židovstva, kako su ga znanstveno i brojkama osvijetlili dr. Artur Ruppin i dr. Feliks Theilhaber.

očekuje od koncentracije u Palestini održavanje i razvijanje židovske vjere, glavne vrednote židovstva. Socijalistički cionizam želi stvaranjem samostalnoga narodnog gospodarstva povratiti židovstvo produktivnomu radu, a pored toga po mogućnosti ostvariti u Palestini nove oblike društvenoga života. Cionizam životnoga obrata traži revolucioniranje židovstva, kojim će u Palestini nastati novo središte čovječstva.

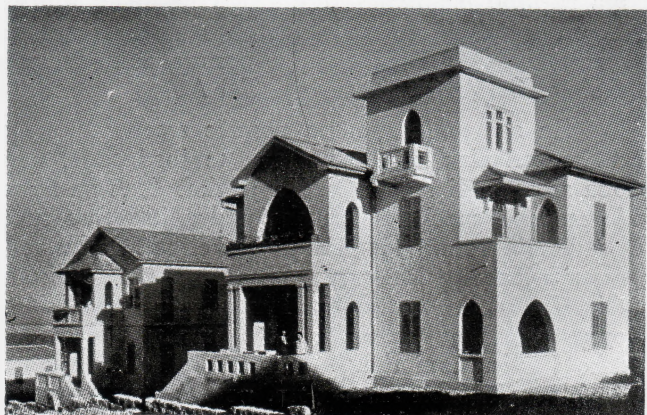
Metode su samo posljedica različitih pogleda na židovstvo i na obnovu: Politički je cionizam htio samo da diplomatskom akcijom dobije čarter. Kulturni je cionizam tražio odgoju naroda na temelju dosadašnje kulture, Mizrahi na temelju vjere. Praktički ili sintetički cionizam tražio je i stvaran rad u Palestini još prije dobivanja čartera. Cionizam životnoga obrata traži vraćanje prouzročiteljima židovstva, ali i obrat ličnoga života vjerskim zanosom i bezuvjetnošću.

I o konkretnom *cilju* same *kolonizacije* imade različitih mišljenja.

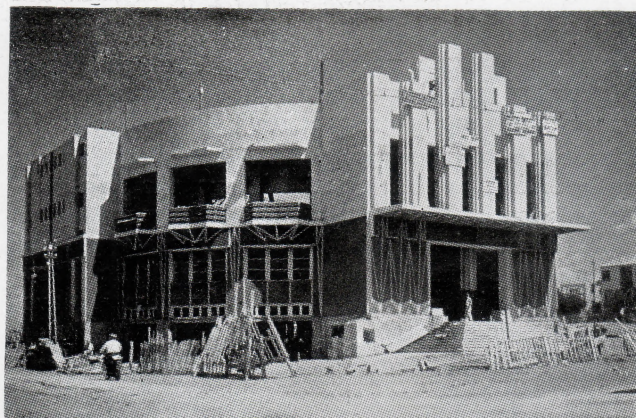
Politički je cionizam naglasio upravo političku samostalnost židovske zajednice u Palestini, koja mora da bude barem priznata javnim radom, ako i ne po-

stane odmah suverenom Židovskom Državom. Kulturni je cionizam zadovoljan onakvom samostalnošću, koja židovskoj zajednici daje mogućnost zdravoga rada i kulturnoga stvaranja. Socijalistički cionizam naglašava napose važnost socijalno-ekonomskoga momenta: židovska zajednica mora da se gospodarski slobodno i zdravo razvija. Dok jedni misle, da Pale-

Odnos galuta i Palestine u ideologijskom pogledu samo je teoretsko raspravljanje. Ahad Haam vjeruje, da će Palestina biti srcem židovstva, pa će se dakle održati i galut. Klackin to pobija i govori o propasti galuta. U praksi se mora obnovljati i galut, koliko se može, kao da će biti vječan. No tamo, gdje se sukobljuju interesi galuta s interesima Palestine, mora cio-

Sunce i uzduh: Kuća porodice Členov u Hajfi

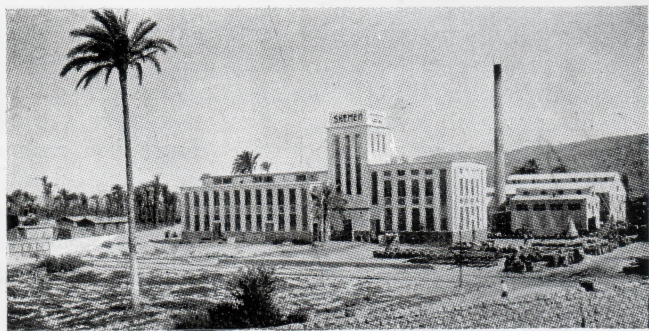
Nova umjetnost: Novogradnja opere u Tel Avivu

stina mora postati posve židovska, drugi žele skladnu saradnju s Arapima u dvonarodnoj, židovsko-arapskoj Palestini. Jedni smatraju bezuvjetno potrebnom barem židovsku većinu u Palestini, drugi misle, da je dovoljna zdrava i gospodarski snažna židovska zajednica.

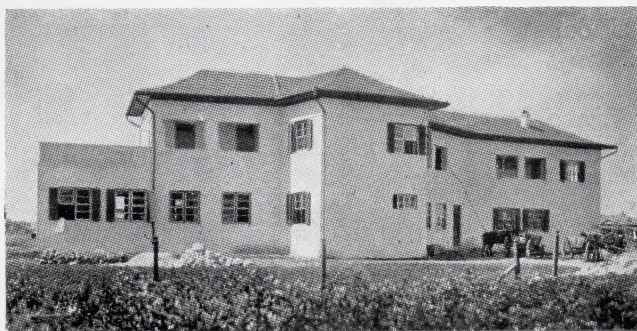
Posve su teoretska i danas jedva važna pitanja,

nist voditi računa samo o Palestini, kao da će galut sutra propasti. Kad ne bi tako činio, ne bi bio cionist.

Jer cionizam i nije drugo nego velika životna odluka, pobijanje galuta, ako već ne nijekanje, borba protiv galuta i njegova jalovoga nedostojnoga života-renja, borba za obnovu židovstva povratkom rođenoj grudi Palestine iz temelja do u sve izdanke života.

Poljoprivredna industrija: Tvornica ulja »Semen« u Hajfi; poljoprivreda je glavna baza palestinske industrije

Žene u izgradnji Palestine: Ženska poljoprivredna škola u Nahalalu; uzdržaje je Savez cionističkih žena Wizo

u čemu je zapravo židovski problem i kakav će odnos biti između Palestine i galutskoga židovstva.

Dok Herzl vidi židovsko pitanje samo u stanju Židova, dotle sve struje kulturnoga cionizma, pa čak i Klackin polaze od stanja židovstva. Samo za Buberu moglo bi se reći, da je izmirio ova dva gledišta ujedinivši ih u jedno. On polazi od stanja židovstva, ali samo židovstvo čini duševnim procesom, koji se očituje u pojedincu Židovu.

Ostvarenjem cijonske čežnje obistinjuje se jedna od najljepših sanja jednoga od naroda s najčudesnijom sudbinom na zemlji. Rad za obnovu naroda probudio je najdragocjenije vrednote njegove na nov i bujan život. Golemi osjećaj, koji poput krvotoka prožima čitavo to silno nastojanje obnove, snažno kliče iz bića sviju vjernika: *vjerujemo, bezuslovno vjerujemo u ostvarenje cionizma.*

Pavao Wertheim

ŽIDOVSKA ŽENA U OBNOVI PALESTINE

Zagrebački je Dobrotvorni bazar najvidniji dokaz, da su židovske žene jednodušno spremne da pomognu izgradnju Palestine. Iako su kod priredbe Dobrotvornoga bazara velik broj suradnica privukli društveni momenti ili želja, da uspije ovaj bazar zbog njegova cilja, zbog počasti sjeni Kralja Petra Oslobođioca, a ono se ipak može reći, da je za suradnju tolikoga broja dama iz svih krugova zagrebačkoga židovstva od najveće važnosti sama spoznaja, koja raste iz dana u dan, da židovske žene u Zagrebu imaju da svim silama potpomognu obnovu Erec Jisraela.

Društveni će momenti samim održanjem bazara biti zadovoljeni, te će prestati njihovo značenje. Počast Blaženopočivšemu Kralju osigurana je sadnjem šume. No čitava izgradnja Palestine traži više nego jednu priredbu. Ona je tako velik zadatak, te židovska žena imade i prilike i dužnosti da znatan dio svoga vremena posveti radu oko obnove Erec Jisraela.

Ako se obnovni rad bilo kojega naroda ne može ni zamisliti bez žene, a to se pogotovo ne bi mogao zamisliti obnovni rad židovskoga naroda, jer ta obnova nosi obilježje nečega naročito osebitoga i naročito velikoga. Ne radi se tu o jednostavnom koloniziranju zdravog i normalnog življa, nego treba da se provede potpuna regeneracija čitavoga naroda. Tu su dva velika područja rada. Treba odgojiti narod, treba u njemu probuditi svijest o vlastitoj vrijednosti i volju za život. A onda treba stvoriti mogućnosti da se ovako odgojeni narod naseli u svojoj praotadžbini te da tamo razvije sve svoje sposobnosti i svu svoju snagu. I prema tome imade naš pokret dvojako značenje i dvojaku zadaću.

U čemu je zapravo zadaća židovske žene? Je li njezin djelokrug oštro omeđen ili se proteže na cjelokupno područje toga rada?

U današnje doba, u vrijeme jednakopravnosti i oslobođenja žene, posve je razumljivo, da se židovska žena našla na istoj liniji s muškarcem i da drugarski, podjednako i neodjeljeno vrši s njim sve dužnosti i sve zadatke. U našem pokretu ima danas žena, koje zauzimaju vodeća mjesta. One su angažovane u političkom i kulturnom radu; one su obične radnice, a nalazimo ih i u svim gospodarskim i intelektualnim zvanjima.

No osim svega toga žena je preuzela na se još i neke naročite zadatke, za koje ona drži, da ih nitko ne može tako da izvršuje kao ona sama i stoga ih ne prepušta i ne povjerava nikome.

To je prije svega *skrb za majke i djecu*. Židovska žena sama namiče sredstva za uzdržavanje bolnica, rodilišta, stanica za savjetovanje majka, obdaništa za dojenčad, dječje domove i slično.

Ona se tu nalazi na području, koje joj je blisko i po njenu radu u galutskim filantropskim institucijama, samo što ovaj isti rad u Palestini pored humane pomoći pojedinoj majci imade konstruktivni značaj, jer je dio palestinske obnove. U ovim stanicama daju se savjeti i imućnim ženama. Naročito je važno savjetovanje žena iz krugova orijentalnoga židovstva, koje u ovim stanicama po prvi puta upoznaje temeljne pojmove higijene.

Pored toga se ona sama brine oko *izobrazbe djevojk* u poljoprivredi, vrtlarstvu, njezi bolesnika i drugim zvanjima pa u tu svrhu osniva različite stručne poljoprivredne i gospodarske škole svih grana. Djevojke, koje ostavljaju škole, bivaju smještene u farmama i kolonijama, a dotična škola vodi i dalje o njima računa. Na ponos ženi mogu da služe uzorna zemljoradnička škola u Nahalalu, ratarske farme, velika stanica u Nes Cijoni, koja se upravo diže, domaćinska škola u Tel Avivu, kuhinja u Tel Avivu i t. d.

Za sve to žena sama namiče sredstva i ne samo da materijalno sama izdržava te institucije, nego ih ona sama vodi i nadzire. To je skrb žene za ženu i to je eto ono specijalno žensko područje. Svu tu brigu i sav taj ogromni rad vrše dvije velike i danas već vrlo razgranjene i jake ženske organizacije i to *Hadasa* u Americi i *Wizo* po ostalim kontinentima. Rad tih dviju organizacija je intenzivan i u materijalnom, a isto tako i kulturnom i duševnom pogledu. One se ne zadovoljavaju sabirnim radom, nego hoće da trajno povežu svaku židovsku ženu s Erec Jisraelom. Sijelima i predavanjima u *mjesnim grupama* stižu žene onu potrebnu vezu s Palestinom, bez koje ne bi imao interesa sabirni rad.

Kraj svih potreba i mnogostranosti poslova, koje te dvije organizacije vrše, one se brinu i za druge palestinske fondove. One aktivno sudjeluju u svim akcijama i svim radovima, koji se provode u znaku izgradnje Palestine. No između tih fondova imade jedan, kojemu židovska žena posvećuje osobitu pažnju, a to je *Židovski narodni fond*. Žena mu se posvećuje stoga, jer uz veliku stvarnu zadaću, koju vrši taj fond, on imade za vaskoliki židovski narod još neko osobito značenje. To značenje se sastoji u tome što taj fond uz kupovanje zemljišta imade i važnu odgojnu svrhu. Već sam sistem sabiranja nam to dokazuje. Narodni fond ne namiče svoja sredstva toliko velikim doprinosima bogataša, koliko sitnim, ali čestim darovima ljudi iz svih slojeva. Tako je zašao pomoću svoje modro-bijele kasicе u najbogatije dvore i u najmanje izbe. A ondje se za njega brinu već djeca od najmanjih nogu. Time se djeca odgajaju iz malena, da se brinu za udes svoga naroda. Ona već iz malena meću u kasicu svoj dinar i tako se gotovo dnevno moraju da sjete domovine, koja se upravo gradi i obnavlja.

U Palestini slobodna narodna zajednica, a u galutu svakodnevno sjećanje na Erec Jisrael — to su razlozi, zbog kojih je Keren kajemet toliko prirasao srcu židovske žene. Time židovska žena dokazuje, da imade shvaćanja i za specifično ženske potrebe i za općenite narodne zadatke. U nje emancipacija ne znači vanjsku formu, nego nutarnju samostalnost, koja se ispoljuje u odgovornom vršenju dužnosti.

Rad za lokalne filantropske institucije, učešće u radu Židovskoga narodnog fonda i najaktivnija suradnja u Savezu cionističkih žena *Wizo* — to su tri temelja, na kojima se diže svijet one židovske žene, koja shvaća potrebe sadašnjega momenta i koja im hoće da udovolji.

Cila Sandel

IDEJA I NJENO OSTVARENJE

Ideja je Židovskoga narodnog fonda prastara. To je ona vječna čežnja ljudskoga roda, da zemlja — temelj gospodarske produkcije — bude vlasništvom čitave narodne zajednice, oslobođena od egoizma pojedinca gospodara. Ova je težnja našla odraza i u grčko-rimskim sukobima i u onoj biblijskoj odredbi III. knjige Mojsijeve, koja nalaže, da se zemljište ima smatrati Božjom svojinom i da pojedinac ima samo pravo pravednoga koristovanja.

Kad je židovski narod iza dva tisućljeća lutanja po svijetu i sanja o mesijanskom vraćanju u Cijon počeo da opet stvarno misli na povratak u Zemlju praprotaca, onda su kruti zahtjevi realnosti oživili onu pradavnu biblijsku odredbu. Da nije stvoren Keren kajemet, veći dio useljenika u Palestinu ne bi uopće smogao sredstava za otkup zemlje i za uređenje gospodarstva; njima je valjalo priteći u pomoć. A oni, koji mogu da kupe i zemljište i inventar, lako će za-

na hajdelberškom sveučilištu, koji je potaknuo osnivanje Keren kajemeta, i Teodora Herzla, koji se na V. kongresu zauzeo svim svojim autoritetom, da se Kkl zaista osnuje. Londonska rezolucija glasi:

Osnovni je princip cionističke zemljišne politike: prenijeti u zajedničku svojinu židovskoga naroda čitavo zemljište, na kojemu biva židovska kolonizacija.

Nosilac je židovske zemljišne politike u gradu i na selu Židovski narodni fond.

Njegovi su ciljevi: dobrovoljnim narodnim darovima otkupiti palestinsko tlo pa ga učiniti židovskom narodnom svojinom; davati zemljište samo u nasljedni zakup ili u nasljedno građevno pravo; omogućiti naseljenje siromašnih radnih elemenata; zajemčiti židovski rad; nadzirati upotrebu zemlje; sprečavati spekulaciju zemljištem.

U skladu s ovim ciljem Keren kajemet otkupljuje zemlju ponajviše iz ruku bogatih arapskih veleposje-

Safed

pasti u napast, da se u svom gospodarstvu služe jeftinom arapskom radnom snagom i da time mjesto židovskih sela sa židovskim seljačkim naraštajem stvore tip bogatih poljoprivrednika, kojima obrađuju zemljište Arapi. U gradovima privatni otkup zemlje mora da urodi nezdravom spekulacijom, nabijanjem cijena, poskupljivanjem stanarina i t. d.

Ovakvo bi gospodarstvo značilo, da židovski narod potpomaže u Palestini izgradnju židovske zajednice plaćajući izdatke za škole, bolnice i ostale kulturne, higijenske i socijalne potrebe, ali da ta zajednica nema zdrave baze.

Stvaranjem Keren kajemeta osigurana je baza izgradnje. U decembru 1901. osnovan je na petome Cionističkom kongresu u Baselu Židovski narodni fond. Za oznaku njegovih ciljeva možemo se poslužiti formulacijom, koja je doduše primljena istom 1920. na konferenciji u Londonu, ali je njena osnovna zamisao inspirirala i Hermana Šapiru, profesora matematike

dnika, koji su ga dosad posve zanemarivali. Golo, pjeskovito ili malarično tlo popravlja pošumljivanjem goleti, kopanjem bunara, sušenjem bara, uvođenjem kanala, vodovoda i uređaja za natapanje.

Za kolonizaciju naseljenika na ovako popravljenom tlu Keren kajemeta brine se *Keren hajesod*, koji traži od Židova stalne godišnje prinose. Keren kajemet i Keren hajesod ostavljaju punu slobodu nutarnjega gospodarskog uređenja, tako da na zemljištu Kkl-a imade i pojedinačnih gospodarstava i manjih i većih zadruga. Zajednička je oznaka svih ovih naselja, da je zemljište narodna svojina, za koju ima da plaćaju neznatnu zakupninu; da se čuva odredba o subotnjem počinku i da se ne upotrebljava plaćena radna snaga. Tako se ostvaruju s osnovnim biblijskim zasadama i najaktuelnija načela sadašnjice.

U ovih 28 godina svoga rada skupio je Keren kajemet oko 800 milijuna dinara različitim sabirnim granama od modro-bijele kasice, koja se nalazi u gotovo

milijun židovskih kuća, do upisa u Zlatnu knjigu, koja se čuva u Jerusalemu. Tisuće i tisuće saradnika po svim mjestima svijeta predano i požrtvovno saraduju u namicanju sredstava za Keren kajemet, jer su prožeti spoznajom, da bez narodnoga otkupa velikih suvislih površina palestinskoga zemljišta nema židovske narodne domaje, a bez nje nema rješenja židovskoga pitanja.

Ovim je sredstvima Keren kajemet do danas otkupio 294.000 dunama seoskoga i 1,485.104 kv. metara gradskoga zemljišta. Budući da mandatska Palestina imade 20 milijuna dunama, to procent Kkl-a nije znatan. No ako se uzme u obzir samo pet najvrednijih zona (Šfela i Šaron, Hajfa-Ako, Emek Jezreel, dolina Jordana i Genezaret-Hule), onda od 5,640.000 dunama pripada Židovima 800.000 dunama, a od toga opet Kkl-u 294.000 dunama, dakle ima sam Kkl 5% vrijednoga palestinskog tla. Među ovim zemljištem od nedogledne je važnosti zemljište Kkl-a u dolini *Ako* (čitavo zaleđe luke *Hajfa*), zatim u nekadašnjoj žitnici

bolnice, škole i javne ustanove. Na zemljištu Kkl-a imade danas pet gradskih četvrti, mnogo bolnica, sinagoga i škole, a među njima Hebrejska univerza u Jerusalemu, Hebrejska tehnika u Hajfi i Hebrejska gimnazija u Tel Avivu.

Sva su sredstva za ovo golemo djelo skupljena uglavnom redovnim sabirnim granama Keren kajemeta. *Modro-bijela kasica* apelira u svakom stanu, radnji i poslovnici na srce roditelja i djece, ukućana i posjetilaca. Svaka dva mjeseca dolaze saradnici Keren kajemeta, da pražnjenjem kasica podjedno ustanove, koliko je jaka ljubav njihova posjednika za Erec Jisrael. *Darovna knjiga* udomaćila se kod svih radosnih i tužnih zgoda porodičnoga i općinskoga života, te je u mnogim mjestima pravi općinski spomenar. *Zlatna knjiga* u Jerusalemu po svome je značenju spomenar čitavoga židovstva, u koji se upisuju imena zaslužnih lica i znatnih događaja za 20 funti. *Darovi drveća* služe čuvanju spomena, jer se na ime dragih lica sade drveća, vrtovi od 100 drveta, gajevi od 1000

Tiberijas na Genezaretskom jezeru

Palestine *Emek Jezreelu* i najzad zemljište Havaret u dolini *Šaron*.

Da se privede kulturi zemljište, koje je bilo stoljećima zanemareno, *drenirao* je Kkl velike močvare u Nurisu i Nahalalu, proveo asanaciju rijeke Kišon i uveo dovodne kanale troškom od 22 milijuna dinara.

Za *opskrbu* naselja *vodom* instalirao je Kkl dosad 41 vodovod, koji se sastoji iz dubokih bunara ili sisaljka, velikoga rezervoara u kolonijama i vodovodnih cijevi. Tako je Kkl istom omogućio naseljenje mnogih krajeva, koji nisu uopće imali vode ili nisu imali pitke vode.

Da se *pošume* goleti i da se iz pijeska stvori čvrsta zemlja, zasadio je Kkl dosad 940.000 stabala, ako se ne broje neuspjeli pokušaji prije rata.

Na seoskom zemljištu Kkl-a imade danas 18 naselja s pojedinačnim gospodarstvima, 27 zadruga, 7 jemenskih naseobina, 4 naselja radnica, 2 dječja sela, 2 pokusne stanice, 2 zemljoradničke škole, 2 radnička logora, 2 radničke četvrti u kolonijama, 5 kompleksa za povećanje starih kolonija.

U *gradovima* daje Kkl zemljišta za predgrađa, u kojima se grade veoma jeftini stanovi, a osim toga za

drveta ili šume od 10.000 drveta. Kod *Tore* je lijepa prigoda da se daruje za Geulat haarec, zapovjedenu u *Tori*. *Imi džepnom kasicom* mogu se svaki dan i svakom zgodom skupljati darovi za Kkl. Od *zabava i priredaba*, od *vjeroispovjednih općina i ustanova* dobiva Kkl svoj prinos. *Sabirne akcije* na Hanuku i Purim, na 20. Tamuza i u *Tišriju* redovno donose znatan prihod. *Feniks* daje Kkl-u od svih osiguranja pozivom na ugovor s Keren kajemetom superproviziju, a stranka ima pri tome neposredan probitak, jer plaća samo polovicu takse. *Legati* i veliki *pojedinačni darovi* upotpunjuju ovaj niz sabirnih grana, kojim je Keren kajemet mogao da postigne svoj uspjeh.

Dosadašnji rezultati Keren kajemeta graniče na čudo. Narod, otkinut od grude i od prirode dvije tisuće godina, vraća se u pradomovinu, da je otkupi novcem, znojem i krvlju, da obnovi zemlju i svoj život. Nestrpljiva i sveta čežnja za prirodnim životom bila je glavni pokretač one velike struje ljubavi, koja se slila na obamrlu zemlju i koja je već dala živ i nepobitan dokaz, da će židovski narod ostvariti misao obnove i da će novi Jisrael živjeti u zemlji Jisraelovoj.

Cvi Rothmüller

EPOPEJA OBNOVE

(Uz slike ove Spomenice)

Šuma Kralja Petra Oslobodioca po svojoj simboličnoj važnosti za jugoslovensko židovstvo znači datum u historiji. Njome su vidljivo i zauvijek manifestirani osjećaji jugoslovenskih Židova, a u geografiju Palestine ušlo je ime Kralja Petra Oslobodioca.

Po svojoj važnosti za obnovu Erec Jisraela, Šuma Kralja Petra Oslobodioca dio je onoga velikog djela izgradnje, kojim židovski narod preporuča nekad toliko plodnu, a poslije tako zapuštenu i opustošenu zemlju, da bi zaboravila stoljeća nebrige i opet bila blagoslovena zemlja meda i mlijeka.

Težak je to zadatak, jer židovski narod od drugih može da dobije u najbolju ruku tek platonsku izjavu simpatije, a sam je razasut po čitavom svijetu, bez državne organizacije, bez prisile poreznoga sistema, upućen samo na moralnu svijest pojedinaca i na dobrovoljno materijalno pomaganje. Solidarnost Židova, toliko oglašena u svijetu, upravo je u pitanju izgradnje Palestine trebala najduže da probije i da se afirmira u proširenju *Jewish agency* u augustu prošle godine u Zürichu.

Sad je gotovo čitavo židovstvo svijeta preuzelo na sebe obvezu, da će pomagati izgradnju židovske narodne domaje u Palestini.

Izgradnja židovske narodne domaje u Palestini — to je pionirski rad u punom značenju: pijesak treba pretvoriti u čvrstu zemlju sadnjem šuma; na golim brdima, u zanemarenim ravninama treba polagano i ustrajno osvajati pedalj po pedalj, otimati ga pustoši, stvarati naselja; dizati gradove; unositi u onaj orijentalno-levantinski svijet evropske pojmove higijene i tehnike.

Židovi su u Palestini pioniri napretka; u tome i u žarkoj, upravo neslomljivoj ljubavi prema tlu pratoca glavna je snaga obnovnoga pokreta, koji korača prema cilju ne dajući se zaustaviti nikakvim zaprekama.

Kad su Židovi došli prije pedesetak godina u Palestinu, našli su usred pustih ravnica, malaričnih močvara i ogoljelih brda kojegdje koje arapsko selo, u

kojemu su životarili jadni i zaostali *felasi*, hraneći se kukavno onim ostatkom čednoga priroda, koji bi im ostajao iza naplate državnoga poreza i zakupnine efendiji, vlasniku njihova zemljišta. Siromaška odjeća pokrivala je mršavo tijelo, redovno šibano napadima groznice, trahomom i drugim bolestima.

A njihova *sela*, jedna na rubu močvare, druga sakrivena u brdima, sva su bila jednako neugledna. Kućice iz ilovače jedva se mogu razlikovati od zemlje,

a u njima mjesto prozora tek možda koja rupica. Čak i efendijski domovi već izvana odaju zaostalost i nedovoljnu higijenu. Najbiježnije životare polunomadi u kolibama iz pletera, koje doduše potpuno pristaju u sliku močvare i tvore s njom skladnu, upravo umjetničku cjelinu, ali ni za vrućega ljeta sa žarkim i suhim vjetrom hamsinom, ni za srazmjerno hladne zime s jakim i ustrajnim kišama ne mogu da budu zdrav ljudski stan.

Žuta i siva boja golih brda i otrovni zadah močvara — to su pored svetih uspomena, starih zidina, crkava i sinagoga bile glavne oznake Svete zemlje, barem do prije nekoliko decenija. Onda se promijenilo lice palestinske krajine. Nikli su gradovi i moderne gradske četvrti. nastala su sela, zazele-nile se šume. Povijest ovih pet decenija prava je epopeja preporoda, koja sjeća na davne mitske motive Trnoružice, koju poljubac ljubavi budi iz ukletog stanja

stogodišnjeg sna. Poljubac ljubavi — u stvari to znači: sušenje bara, pošumljivanje, gradnja.

Da se *osuše močvare* i osposobe za naseljenje, treba spaliti korov; iskopati kanale, koji će odvesti nepotrebnu vodu; očistiti zamuljene izvore, da im se voda ne razlijeva po dolini, nego da ode u vodovode; regulirati korita rijeka i potoka. Ovaj rad vrši Keren kajemet s velikim uspjehom, te je dobio i priznanje Antimalarijske komisije Lige naroda.

Pošumljivanje vrši uz vladu uglavnom Keren kajemet. U močvarnim dolinama sadi se eukalipt, a na brdima različito drugo drveće, koje potpuno mijenja sliku predjela. Gdje je još prije nekoliko godina

Prošlost i budućnost: Zapadni zid hrama u Jerusalemu

zjala siva pustoš, tu se danas zelene uredni šumski nasadi. Uz ostatke stare šume na Karmelu danas se najviše ističu obronci *Ginegara*, gdje je pošumljivanje počelo prije dvije godine u velikom stilu. Najprije se na onim pustim obroncima ukazaše redovi jama, koje su kopali židovski pioniri. Onda iz jama kanda iznikoše preko noći mladice, odnjegovane u rasadnicima na tlu Keren kajemeta. Iza jedne godine već se stabalca čvrsto ukorijenije i daju sliku naseljenog kraja. Neprekidni nizovi stabalja pokrivaju strme obronke i postat će za nekoliko godina velika i bujna šuma.

Koliko je uspješno pošumljivanje, najbolje se vidi po uspjehu i na brdima i u ravnici, na sjeveru, u Galileji i na jugu, u Šomronu i Judeji, na kamenim obroncima i na pješćanim prudovima. Do šuma i gajeva nalaze se sela, gdje je još nedavno bila pustoš. *Metuta* na krajnjemu sjeveru, a do nje *Roš pina* nikle su iz kamena, iz kojega je židovska ruka znala da izbije novi život. *Merhavja* u Emek Jezreelu tip je srednje Palestine, a pejzaž iz okolice *Zihron Jakova* vodi nas prema jugu, da se najzad nademo u *judejskoj koloniji*, koja se diže u samom pijesku.

Pored građenja na selu Židovi su izgradili čitav niz gradskih četvrti i grad *Tel Aviv*, prvi posve židovski grad na svijetu, u kojemu je hebrejski jezik osim doma, škole i teatra osvojio mjesto i u *operi*. *Tel Avivu* je najopasniji takmac u prvenstvu ekonomskoga i duševnoga života židovski jišuv u *Hajfi*, koja se upravo izgrađuje u najveću luku Prednjega istoka. U *Hajfi* imade nekoliko tvornica, od kojih je najveća tvornica cementa »*Nešer*«, koja je u vrijeme konjunktura i intenzivnoga zidanja radila danju i noću. Za židovsko zidanje značajan je moderni stil, koji su primijenili u Palestini nastojeći da povežu jednostavnost i stvarnost s palestinskom krajinom.

Jer i u tome se vidi, da je izgradnja židovske narodne domaje obnovno djelo: ono obnavlja prošlost i hoće da budućnost nadoveže na istorijski dane preduslove. Zato su svim Židovima sveti i oni ostaci davne prošlosti, svima je dragocjen zapadni zid jerusalemskog hrama, *Zidina plača*, svi su prijemljivi za romantični smještaj *Safeda*, za čarobni položaj budućega svjetskog lječilišta *Tiberijasa* na Genezaretskom jezeru.

Iz najdalje prošlosti u najdalju budućnost — to je geslo židovstva, dok gradi narodni dom na tlu pratora. A ovo je građenje samo po sebi puno velikih primjera požrtvovne ljubavi, predane saradnje i čelične ustrajnosti i tvori epopeju, koja će u svakome čovjeku da pobudi divljenje i simpatiju.

Od onih sijedih staraca iz Istočne Evrope, koji su nekoć dolazili samo na umiranje u Svetu zemlju, dok danas i oni hoće da u njoj žive i da grade, pa sve do mladih radnika-pionira, čitav je *mozaik židovskih ti-*

pova. Židovi iz Jemena, skromni, ustrajni, marljivi i veoma inteligentni, možda su najčistije očuvali stari židovski tip. Pojedinci iz zapadne Evrope i Amerike došli su u Palestinu samo iz idealizma; ostavili su svoja ponajčešće udobna zvanja, da nađu smirenja u obnovi naroda preporodom domovine. Narodne gomile iz Istočne Evrope našle su u Palestini posljednje utočište, jer nigdje nema zemlje, koja bi u dovoljnoj mjeri mogla da primi sav taj »suvišak«, koji je deklariran i gospodarski potpuno utučen. U negdašnjoj domovini ovaj se element opet ukorjenjuje i prelazi u produktivna zvanja u gradu i na selu.

Posebnu glavu u epopeji obnove zaslužuje *židovska žena*, za koju je prelaz iz evropskih prilika u teški rad pod palestinskim uslovima s nerazvijenim gospodarstvom zaista veoma naporan. No ona sve napore snosi puna požrtvovnosti i gradi zajedno s muškim drugovima domaju svome narodu i svojoj djeci.

U *gradu* se razvijaju industrije i trgovina, a na *selu* upravo iz dana u dan niču nove grane ratarstva, voćarstva, mljekarstva i t. d. Neke su kolonije privatno vlasništvo; u njima zemlja pripada pojedincima, koji je obrađuju uz pomoć židovskih ili arapskih radnika. One kolonije, koje su podignute sredstvima Keren hajesoda na narodnom zemljištu Keren kajemeta, dijele se u kvucot i u mošveovdim.

Kvuca je gospodarska zadruga, u kojoj manji ili veći broj oženjenih ili neoženjenih drugova i udatih ili neudatih drugarica posve zajednički gospodari čitavim imanjem, tako da svaki član radi, koliko može, a dobiva, koliko treba. U teškim prilikama prve periode ovaj je ideal ostvarivan samo djelomično, ali s napredovanjem konsolidacije kvucot će sve više moći da zadovolje one ljude, koji po naravi naginju na ovakav način života.

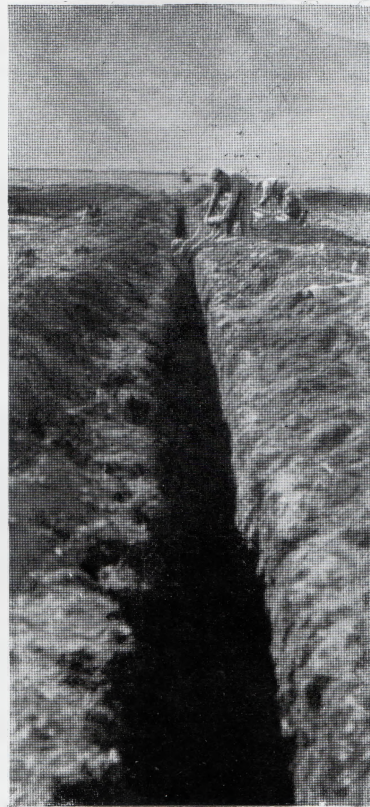
Ostali su naseljeni u pojedinačnim gospodarstvima, *mošve-ovdim*. Svaki kolonist obrađuje svoje imanje, ali se sve veće narudžbe obavljaju zajednički, sve produkte preuzima

kooperativa »*Tenuva*«, a škola, liječnik i neki važni obrtnici uzdržavaju se na trošak čitavoga sela. Institut mobe, zamjena u slučaju bolesti i rođačka pomoć moraju da potpuno naknade najmljenoga radnika, jer je zabranjena upotreba tuđe radne snage.

Tako vraćanje židovstva u otadžbinu rada nove forme života, koje će možda poslužiti uzorom i drugima.

Stara je to slika Anteja, koji se vraćanjem majci zemlji iznova preporađa i osvježuje. U nas ova osvježena snaga ima da u duhu biblijskih proroka obnovi srca i da ljudima udahne novu dušu. Svet je idealizam, koji goni naše pionire u Svetu zemlju, a svet će biti i onaj život, koji nastaje iz posvete tolikih života za taj ideal.

C. R.

*Amelioracija močvarnoga tla:
U kanale se montiraju vodovodne
cijevi*

NAŠI SARADNICI

Dobrotvorni bazar Keren kajemeta u Zagrebu, koji je već sam po sebi novost za našu državu, stiče svoje posebno obilježje, jer veže nekoliko veoma važnih momenata.

Ovaj je bazar prva židovska priredba u Jugoslaviji, koja stoji pod visokom zaštitom Njegova Veličanstva Kralja.

Po prvi puta se zagrebačko židovstvo bez izuzetka i jednodušno našlo u saradnji za obnovno djelo u Palestini.

Nedjelje i mjesece zagrebačko je židovsko društvo bilo pod dojmom priredaba za ovaj bazar. Mnogo je teškoća trebalo svladati, mnoge je bojazni trebalo raspršiti, mnogo je iskustva istom valjalo steći. O okviru i značaju priredbe, o mjestu i vremenu, programu i nutarnjemu uređenju — o svemu je tome bilo mnogo službenih i neslužbenih razgovora i raspravljanja. Poletna vjera u odaziv imala je da se bori sa trezvenom skepsom. Neobičnost nove priredbe budila je u mnogih sumnju u uspjeh.

Vodeći računa o mnogim momentima izabrao je Centralni komite na koncu datum 17. i 18. maja 1930., pošto je Žid. gombalačko i sportsko društvo »Makabi« najsusretljivije ustupilo svoj dom, a g. Julio König svoje igralište tenisa.

Sam program ove priredbe određen je u skladu s našim prilikama. Po prvi puta stoji u centru elitne društvene priredbe prodaja darovane robe u ukusnim paviljonima. Pokazalo se, da su kod nas mnogi trgovci — bilo iz želje da podupru plemeniti cilj bazara, bilo iz razumijevanja za vrijednost ovakve poslovne propagande — darovali vrlo lijepe predmete, koji su ukras dotičnoga paviljona i najbolje svjedočanstvo za nivo trgovine i za veledušje njihova vlasnika, te će im zacijelo kod svih posjetnika bazara pribaviti toplih simpatija. Bilo je dakako i takvih trgovaca, koji su bili veoma nesusretljivi, ali će bez sumnje uspjeh bazara poučiti i njih o vrijednosti ovakve priredbe.

Između svih paviljona ističe se *palestinska izložba*, koja u čednom opsegu, ali dosta svestrano prikazuje različite grane palestinske industrijske i umjetno-obrtne produkcije. Glavna je svrha ove izložbe, da pokaže, što se sve proizvodi u Erec Jisraelu, a možda će ujedno poslužiti i za učvršćenje trgovačkih veza između Palestine i Jugoslavije.

Ostali su paviljoni uređeni po strukama. Jedni su smješteni u dvorani, a drugi na igralištu g. Königa.

Na igralištu je i *pozornica*, s koje će diletanti i profesionali svojim programnim točkama oživljavati raspoloženje i interes. Dvije glazbe i čitav niz nuspriredaba imadu da upotpune zabavni dio Dobrotvornoga bazara.

U pripravama za bazar učestvovalo je tako reći čitavo zagrebačko društvo, ali za organizaciju ove priredbe imadu najviše zasluga članovi pojedinih odbora, koje stoga navodimo poimence, da im ostane sačuvan spomen na ovaj lijepi i veličajni društveni događaj:

CENTRALNI KOMITE

imao je da svlada najveći dio priprava. On je na svojim sjednicama odredio općeniti okvir svih priredaba, po kojemu su radili ostali odbori. U njegovu su radu učestvovali: PROČELNICA: Jelka *Hochsinger*; TAJNIK: Drago *Zvijezdić*; BLAGAJNICI: Alfred *Rosenfeld*, Adolf *Rothmüller*; ČLANOVI: dr. Marko *Bauer*, Josip *Benvenisti*, Roza *Deutsch*, Tilda pl. *Deutsch*, Štefa *Frank*, Malvina *Freund*, Teodor *Grünfeld*, dr. Žarko *Haas*, Frida *Hertmann*, Milan *Kastl*, Gizela *Kon*, Julija *König*, Julio *König*, Helena *Lederer*, Erna *Licht*, Lona *Marić*, Diana *Romano*, Ferdo *Schwarz*, Frida *Schwarz*, dr. Milan *Schwarz*, Ella *Sohr*, dr. Lavoslav *Šik*, Jula *Weiner*, Elze *Wohlmuth*.

Čitavo uredsko poslovanje vršile su gđice Štefa *Rosenberger* i Blanka *Sitzer*.

ODBOR ZA PROPAGANDU

odredio je smjernice, po kojima se vodila propaganda za Dobrotvorni bazar, kod koje su nam pored velike susretljivosti zagrebačkih novina išle na ruku i uprave kina Croatia, Europa Palace i Olim-tonkino. U radu su odbora učestvovali: PROČELNIK: dr. Lavoslav *Šik*; TAJNIK: dr. Cvi *Rothmüller*; ČLANOVI: Teodor *Grünfeld*, Zorislav *Mautner*, Filip *Reiner*, Šandor *Schneller*, Pavao *Wertheim*.

ODBOR ZA DEKORACIJU

imao je zadatak da jednovito dekorira dvoranu i tenis igralište i da što bolje iskoristi raspoloživi prostor. U radu odbora osobitu je važnost imala saradnja gg. arh. Zlatka *Neumanna*, Izraela *Mevoraha* i ing. Leona *Neubergera*, te g. Slavka *Brila*, koji su nesebično posvetili sve svoje sile, da stavljeni zadatak što bolje riješe. U svemu je odbor bio sastavljen ovako: PROČELNICA: Frida *Hertmann*; TAJNICA: Roza *Hacker*; ČLANOVI: Slavko *Bril*, Milan *Hirschl*, Izrael *Mevorah*, ing. Leo *Neuberger*, arh. Zlatko *Neumann*, Ela *Schneller*, Simon *Wachs*.

I na ovom mjestu zahvaljujemo tvrtkama, koje su velikim darovima u naravi omogućile odboru da udovolji svojoj zadaći. To su firme:

Deutscha Filipa sinovi
Deutsch Julio
Freunda Matije koncern
Gottlieb Šandor
Konopjuta
Mautner d. d.
Našička d. d.
Papieros, Gajeva
Stolarska i kolarska industrija d. d.
Vila d. d.

Tapetarske je radnje izvodio g. S. *Wachs*, Radišina 13a, a sve električne radove izvela je firma *Radiorad*, Gundulićeva 7.

Kod aranžiranja paviljona pomagao je i g. Milutin *Oparušić*, aranžer tvrtke *Bačić i Urdelja*.

ODBOR ZA ZABAVNI PROGRAM

pobrinuo se za što bolju zabavu svijju posjetilaca. Od svečanoga otvorenja pa do završetka bazara čekaju posjetnike neprekidna iznenađenja i atrakcije, a budući da se bazar odigrava u tri dijela, može se istodobno s programom razvijati i nevezana zabava. Prvo i drugo veće bazara ispunjeno je zabavnim točkama, u nedjelju prije podne je Kongres saradnika Šume Kralja Petra Oslobodioca, a poslije podne dječja zabava s bogatim programom. Za sve ove priredbe i zabavne atrakcije pobrinuo se odbor, u kojemu su veoma živo surađivali: PROČELNICA: Štefa Frank; TAJNIK: dr. Saša Frank; ČLANOVI: Zorka Blühweiss, Grete Bresslauer, Keta Čop, Roza Deutsch, Tilda pl. Deutsch, Eugen Dragoner, Milka Gutschy-Grünwald, Žiga Hirschler, Ella Gross, Alice Hercog, Alma Jelenska, Julija König, Nada König, Oto König, Lona Marić, Oto Mermelstein, Frici Poljokan, Draga Stern, Alice Uajta, Erža Zvijezdić, Mirko Blies, dr. Adolf Weissmann.

Za sudjelovanje u programu prijavile su se iz dobrohotnosti ove dame i gospoda:

Nada Auer-König, ing. Hugo Arnstein, Anica Baum, Ljerka Bornstein, Keta Čop, Keta Faragé, ing. Vjekoslav Faltus, Žužika Ferber, Mira Frankl, Edita Goldstein, Rudolf Gottschalk, Zdenka Grünfeld, Alfred Grünhut, Hilda Juhn, Laci Kadelburg, Branka Katić, Maja Kaufmann, Mira Kollmann, Karl Kollmann, Marica Lubejeva, Irena Mautner, Jelka Močanin, Regina Montilja, Aranka Morvaj, Edit Mošansky, Fruma Njemirovsky, Karl Radinger, Oskar Rosenfeld, Mira Roth, Mira Schneller, Zora Schneller, Greta Schnitzler, Richard Schuber, Dragica Schwarz, Lilly Tandler, Zvonimir Tkalec, Veljko Ugrinić, Darja Uračarević-Bern, Ella Weiller.

PALESTINSKA IZLOŽBA

Erna Licht

Klara Barmaper, Mira Benedik, Ernestina Dragoner, Marta Dragoner, Paula Deutsch, Gizela Engelsrath, Branka Guttmann, Roza Hacker, Janka Meov, Renée Mogan, Lota Neumann, dr. Nada Radinger, dr. Cila Sandel, Berta Selinger, Ela Schneller, Vera Spitzer, Mirjam Weiller, Julia Weiner, Vera Weltmann.

BONBONI

Julija König

Greta Adler, Elvira Bošan, Zlata Drechsler, Hilda Engelsrath, Käte Faragon, Hana Fischbein, Ružica Frankl, Mira Frankl, Irma Friedrich, Edita Goldstein, Böske Guttmann, Hilda Juhn, Nelly Kaiser, Ruža Kaiser, Piroška Kiss, Elvira Kollmann, Herta Kohn, Nada Lauš, Zlata Lauš, Rut Lederer, Erna Moster, Ilona Pajtaš, Marta Reichenberg, Mira Roth, Blanka Stern, Vera Stern, Edit Weiss, Adela Zwieback, Slavica Gewölb.

Za ovaj paviljon darovali su:

Bizjak i drug, Savska cesta
»Jeka«, tvornica čokolade
»Union«, tvornica čokolade.

CVIJEĆE

Ella Sohr, Bela Heimbach

Jelka Frank, Stanka Frank, Sonja Gaon, Ella Gross, Vera Grossmann, Zora Hirschler, Blanka Krauss, Blanka Rosenfeld, Vera Sever, Daisy Uary, Zlata Ebenšpanger, Lidija Engel, Zlata Gross, Magda Grünfeld, Else Kreuzer, Didi Kronfeld, Edit Kudelka-Rendi, Erika Mayer, Lili Reichert, Štefa Reiss, Hulda Strasser.

DJEČJI SVIJET

Marietta Bauer

Šarika Barmaper, Regina Braun, Etelka Domany, Lici Jünker, Lili Reichert, Zlata Rudović, Hilda Stoeger, Hulda Strasser, Annemarie Weiss, Grete Wollner.

Poklonili su predmete:

Bazar Altschul, Ilica 40
Bazar König, Ilica 20
Bob i baby, Tuškanački prolaz
Fischer Uojko, Ilica 19
Flesch Hugo, Ilica 47
Friedmann M., Ilica 23
Kastner i Oehler, Ilica 4
Kollmann Julio, Ilica 33
Lehrer Julio, Kurelčeva
Löwenthal Bela, Jelačićev trg 23
Sitzer Julija, Gundulićeva 3
Spitzer i Privora, Ilica 5
Wollner Hugo i drug, Nikolićeva 12
Zagrebački magazin, Jurišićeva 2

ELEGANTNI SVIJET

Terica Grünfeld i Helfrida Spiegler

Trude Barsony, Frida Baum, Katica Cohen, Marta Dragoner, Margit Engel, Anny Gara, Anny Goldstein, Magda Grünfeld, Zora Kohn, Ruža Kreutzer, Lolla Müller, Piri Präger, Elsa Reiss, Danica Rothmüller, Olga Slavić, Štefa Schwarz, Nada Spiegler, Duci Stern, Erna Stern.

Darovi su od ovih firma:

A. G. B., Ilica 11
Alkalay Buki, Ilica 53a
Bačić i Urdelja, Ilica 7
Bauer M., Draškovićeva 40
Bergera S. naslj., Pavla Radića 1
Braća Frank, Trg Kralja Petra 4
Braun Otto, Ilica 21
Brichta Žiga, Vinkovci
Domaća tvornica rublja, Krajiška 8
Drechsler Robert, Ilica 6
Ebenšpanger Šandor, Ilica 2
Federbuš A., Ilica 13
Finci A., Zrinjevac 16
Friedmann Paula, Praška 10
Gaon C. D., Jurišićeva 3
Gentleman, Zrinjevac 17
Glanzmann Ed. & Glassner, Boškovićeva 36
Goldschmiedt A., Ilica 23
Hahn Eduard, Jelačićev trg 28

Hahn i Rielke, Ilica 56
Heim salon šešira, Ilica 11
Herlinger i Stern, Jurišićeva 12
Iroš Stjepan, Gundulićeva 3
 »Ivette«, Ilica 31
Jugofarmacija, Jukićeva 12
Kikims Oskar, Ilica 38
Kraus Rudi, Račkoga 4
Lacet, Savska cesta 52
Lady, Nikolićeva 7
Laokon, Praška 16
Lebinec i drug, Pavla Radića 1
Luxol, Nikolićeva 7
Mautner A. B., Trg Kralja Petra 6
Neumann Henry, Boškovića 42
Nobilior, Ilica 36
Pöllak Ljudevit, Gundulićeva 11
Pollak Šandor i drug, Račkoga 10
Pollaka Hermanna Sinovi, Pril. Bar. Filipovića 89
 »Pompadour«, Frankopanska 6
Preslica d. d., Trg Kralja Petra 1
Schön Zdravko, Marovska 9
Schrenger i drug, Jurišićeva 21
Schwarzenberg Adolf, Draškovića 15
Semo Isak, Jurišićeva 5
Silk tvornica čarapa, Na Kanalu
 »Siscia«, Gundulićeva 3
Spitzer Aurel, Ilica 42
Stern Artur, Trg Kralja Petra 8
Štimac i Drndarski, Jelačićev trg 28
Textil d. d., Račkoga 9
Turković S., Ilica 5
Uhl i drug, Ilica 28
Ullmann Dragutin, Boškovića 44
Uajda M., Praška 8
Uilković, Ilica 13
Uinicky d. d., Ilica 35
Weinberger Mr. D., Ilica 6
Wiesel David, Jelačićev trg 28
Wohlmuth Makso d. d., Boškovića 28
 »Zvono« tvornica čarapa, Zavrtnica 24

RUČNI RADOVI

Eliza Bürgner

Ilka Alexander, Jelka Benedik, Irma Blumenstock, Marga pl. Deutsch, Tereza Fischer, Roza Lausch, Helena Lederer, Maksa Mogan, Liesl Neumann, Anka Rothmüller, Filomena Silberschein, Magda Taubner, Ivka Weinrebe.

Zagrebačka grupa Wizo stavila je na raspolaganje lijep broj ručnih radova, a osim toga su poklonile neke stvari i pojedine dame.

Od firma sudjeluju u ovom paviljonu:

Braća Hiršler, Gajeva 3
Braća Klein, Jelačićev trg 3
Brichta Žiga, Vinkovci
Hirtweil Adolf, Vinkovci
Pribor k. d., Gundulićeva 5
Schwarz Ferdo i drug, Ilica 45
Stern Eduard, Nikolićeva 12
Tischler M., Ilica 54
Weiss Geza, Novi Bečej

U KUĆI I KUHINJI

Sida Schlesinger i Olga Spitzer

Blanka Berger, Vera Berl, Ina Fleischhacker, gđa Hirschl, Ljuba Katz, Charlotte Kestler, Irene Morvay, Lilly Rosenfeld, Elza Schrenger, Zlata Schrenger, Lilly Sternberg, Edith Strocke, Stela Tandler, Alice Tauber, Sida Tauber, Trude Taussig, Juliška Wolfenfeld.

Predmete su darovali:

Auer R., Gundulićeva 3
Behrmann I., Pavla Radića 16
Braća Fussmann, Ilica 31
Braća Gross, Ilica 84
Braća Walder, Ilica 24
Bulvan S. naslj. J. Bauer, Ilica 14
 »Diamant«, Praška 10
Ebenspanger Hugo, Jurišićeva 26
Engelsrath Josip, Ilica 5
Fischer D., Ilica 21
Flossberger Ujekoslav, Ilica 38
Franz Ujekoslav, Jelačićev trg 6
Frey Armín, Gajeva 1
Freiberger Milan, Ilica 53
Fuchs Vladimir, Jurišićeva 21
Füzy Josip, Marovska 10
Goldstein A. ing., Jurišićeva 23
 »Helios«, Nikolićeva 10
Hirschl Ljudevit, Pavla Radića 4
 »Impregno«, Nadbiskupski trg
Jelenić Aleksander, Pantovčak
Jellinek J., Jelačićev trg 25
Kristalum d. d., Boškovića 26
Linoleum, Ilica 16
Neptun d. d., Palmotićevo 12
Ohm k. d., Ribnjak 3
Pasarić R., Ilica 37
Paspa Ivan, Bogovića 9
 »Planinar«, Ilica 5
 »Pokal«, Ilica 8
Pollaka Bele naslj., Vlaška 44
Rosenberger M., Frankopanska 2
Rosenfelda M. J. Sinovi, Ilica 36
Rosinger Regina, Jurišićeva 2
Schwarz i drug, Preradovića 1
 »Sljeme«, Medulićeva 12
Steiner Josip, Radišina 17
Weiss Em. i drug, Koturaška 3
Wollner Hugo i drug, Nikolićeva 14

ZNANOST I UMJETNOST

Ela Šik

Keta Čop, Hilda pl. Deutsch, Tilda pl. Deutsch, Vilma Farkaš, Slava Fischer, Štefa Frank, Milka Gutschy, Matilda Ilić, Draga Kronfeld, Lona Marić, Hilda Mayer, Ela Plachte, Berta Schwarz, Ida Schwarz, Feliks Bruck, Eugen Časar, Srećko Hoffmann.

Darovale su ove firme:

Auer Robert, Gundulićeva 3
Blau Artur k. d., Praška 6
Breyer A., Gundulićeva 3

Brusina A. naslj., Mesnička 3
Ćirilo-Metodska knjižara, Preradovićeve trg
Fischer Em., Jurišićeva 16
Foto-Record, Praška 5
Hirschl Dragutin, Bregovita 3
Justitz, Ig., Praška 8
 »Kinofot«, Gundulićeva 7
Kornfein Robert »Orient«, Gajeva 3
Kugli Stj., Ilica 32
 »Labud«, Vlaška 125
Merkantile tiskara, Ilica 35
Neumann Josefina, Frankopanska
Papieros, Berislavićeva 16
Podvinec A. i drug., Praška 6
Radorad, Gundulićeva 7
Roskamp Robert, Praška 10
Savez cionista Jugoslavije
Savez žid. oml. udruženja
Schlesinger A. Dr., Slatina
Schneller Šandor, Praška 6
Steiner Izidor, Zrinjevac 14
Širo, Preradovićeve trg
Tauber S., Marovska 17
Tipografija d. d., Margaretska
Uasić Z. i U., Strossmayerova 8
Weiss Iso, Ilica 31
Zabavna biblioteka, Frankopanska 1

U paviljonu se vrši i prodaja knjiga židovskoga i općenitoga sadržaja pod nadzorom knjižara g. Richarda *Schubera* iz Beča uz učešće knjižare *Minerva*, Gundulićeva ul.

BAR

Anny Goldstein i *Ela Gross*
Sofija Gaon, *Zora Hirschler*, *Blanka Krauss*, *Erna Licht*, *Daisi Uary*.

KAVANA

Frida Schwarz
Gisella Engelsrath, *Malvina Federbuš*, *Olga Herzog*, *Olga Hoffmann*, *Anuška Neuberger*, *Rožika Präger*, *Dr. Nada Radinger*, *Blanka Stern*.
 Kava se toči iz poznate velepržione *Konzum*.

KUHINJA

Rosa Deutsch
Aranka Baum, *Bella Berger*, *gdja Bošković*, *Greta Bresslauer*, *Berta Ernst*, *Berta Fuchs*, *Irma Fuchs*, *Mina Fussmann*, *Elsa Glück*, *Etel Hahn*, *Alma Jelenska*, *Linka Kollmann*, *Ruža Löwenthal*, *Ružica Krauss*, *Ljubica Löwinger*, *Jeanette Mayer*, *Zora Moster*, *Zdenka Osswald*, *gdja Rappaport*, *Zora Rosenwasser*, *Irena Rosner*, *Vera Szöllöszy*, *Irena Schlesinger*, *Margit Schlesinger*, *Mira Schlesinger*, *Paula Schlesinger*, *Ida Schotten*, *Lizzi Schwarz*, *Fanny Steiner*, *gdja Tobolski*, *Irma Ullmann*, *Regine Weissmann*, *gdja Wiener*,

Za kuhinju su darovali:

Baki I., Strossmayerova 6
Braća Eisenstädter, Ilica 117

Donner Arnold, Jurišićeva 23
Gombak A., Marovska 3
Hochsinger Julio, Vlaška 57
Horvat A. i drug., Nikolićeva 4
Kohn Viktor, Jelačićev trg 25
Koloniale d. d., Ilica 73
Licht Adolf, Bregovita 5
Licht Milan, Prilaz 21
Omčikus i Katušić, Nikolićeva 11
Ovex d. d., Draškovićeve 35
Rabus i sin, Nikolićeva 13
Schlesinger Jakob, Draškovićeve 2
Seligman Simon, Vlaška 57
Šorš Zv., *Schmiedlin Jul. i drug.*, Preradović. 24
Weiser Isidor, Margaretska 6

PIĆE

Zora Kastl

Gdja Adler, *Vera Carnellutti*, *Katica Cohen*, *Branka Fischer*, *Netta Fischer*, *Gita Hermann*, *Irma Hirschl*, *Bela Lukač*, *Vera Matković*, *Lili Montag*, *Flora Rottmann*, *Ella Schneller*, *Štefa Schwarz*, *Irma Tabori*, *Zlata Weiller*.

U paviljonu se toče pića darovana od ovih firma.

Arko Uladimir, Vlaška 116
Braća Kastl, Gajeva 32
Glaser i drug., Žerjavićeva 6
Lausch R., Kaptol 23
Marić Rudolf, Kaptol 5a
Müller Emil, Jurkovićeve 1
Neumann Adolf, Martićeva 21
Patria d. d., Maksimirska 2
Pokorny A., Vlaška 67
Salzer Samuel, Koturaška 73
 »Slavonska šljivovica«, Tuškanački prolaz
Weiller Oskar, Kolodvorska 11
Zagrebačka pivovara, Ilica 224

SLASTIČARNA I VOĆE

Gisella Kon i *Diana Romano*

Loni Alkalaj, *Ema Altmann*, *gdja Baruch*, *Rebeka Benwenisti*, *Polda Berl*, *Eugenija Bernfest*, *Mirica Bril*, *Jelena Färber*, *Erža Färber*, *Pirika Färber*, *Malvina Freund*, *Ruža Gottlieb*, *Etuš Hahn*, *Zorka Herzer*, *Irma Hirschl*, *Ivana Hirschl*, *Milka Hirschl*, *Danica Horn*, *Charlotte Kestler*, *Vera Koričan*, *Hilda Laufer*, *Hanika Löwy*, *Helena Löwy*, *Aranka Maierhofer*, *Truda Mogan*, *Tereze Neubrunn*, *Micika Neumann*, *Flora Njemirovski*, *Estera Perera*, *Zora Rosenwasser*, *Sofija Semnitz*, *Erna Szöke*, *Riza Schönwald*, *Olga Schotten*, *Lilly Specht*, *Nelly Specht*, *Zdenka Stein*, *Katica Steiner*, *Hilda Stern*, *Štefica Stern*, *gdja Winter*, *Edna Weiss*.

Darovi:

Dragoner I., Nikolićeva 4.

Slavko Bril: Nacrt za znak Dobrotvornog bazara, koji je upotrebljen na listovnom papiru i na plakatima

Spomenicu je Dobrotvornoga bazara uredio Cvi Rothmüller. Klišeji su od braće Hoffer, Ilica 65. Slog opremili Majcen Josip, Ohnjec Ivan, Špilko Franjo i Urček Stjepan, a za tisak priredio Smerdel Ujekoslav. U 3000 egzemplara štampala tiskara »Merkantile«, Zagreb, Ilica 35.

IZABRANA ŽIDOVSKA LITERATURA NA HRVATSKO-SRPSKOME JEZIKU

NOVINE I ČASOPISI

- »Židov«, glasilo Saveza cionista Jugoslavije. God. pretpl. Din. 120.—
»Jevrejski glas«, cionistički tjednik, Sarajevo. God. pretpl. Din. 120.—
»Hanoar«, glasilo Saveza žid. oml. udruženja. God. pretpl. Din. 60.—
»Haaviv«, list jevrejske mladeži. God. pretpl. Din. 30.—

KNJIGE I BROŠIRE

- Dr. I. Altarac: Omladinski pokret. Din. 5.—
Dr. S. Bernstein: Cijonizam. Din. 5.—
Martin Buber: Tri besjede o židovstvu. Din. 10.—
Dr. Šalom Freiburger: Teodor Herzl. Din. 5.—
Cvi Rothmüller: Židovska kolonizacija Palestine. Din. 10.—
Pavao Wertheim i Cvi Rothmüller: Ideologija cionizma. Din. 10.—
Pavao Wertheim: Pregled geografije Palestine. Din. 10.—
Pavao Wertheim: Hermann Cohen. Din. 5.—
Samuel Romano: Šelomo ben Gabirol. Din. 10.—
Nada Stein: Haluca. Din. 5.—
Ignjat Šlang: Jevreji na severoistoku Evrope. Din. 5.—
Heinrich Heine: Baharaški rabin. Din. 10.—

DJEČJA LITERATURA

- Dr. I. Altarac: Sabatski rastanci. Din. 10.—
Cvi Rothmüller: Geulat haarec. Din. 5.—
Dr. Alfred Singer: Židovske priče. Din. 10.—

Sve se ove knjige dobivaju kod Saveza cionista Jugoslavije, Saveza židovskih omladinskih udruženja Jugoslavije, Saveza cionističkih žena Wizo, Zemaljske uprave Keren kajemet lejisraela za Jugoslaviju — svi u Zagrebu, Ilica 38.

TISKARA »MERKANTILE« (JUTRIŠA I SEDMAK) ZAGREB, ILICA 35